

Poliisitoiminta Päijät-Hämeen Ankkuritii- missä peruskoulujen oppilaiden välisissä kiusaamistapauksissa

Taneli Pohjansalo

5/2020

Tiivistelmä

Tekijä	Tutkinto/kurssi
Taneli Pohjansalo	Poliisi (AMK)/20181
Julkaisun nimi	Julkisuusaste
Poliisitoiminta Päijät-Hämeen Ankkuritiimissä peruskoulujen oppilaiden välisissä kiusaamistapauksissa	Julkinen
Ohjaaja	Opinnäytetyön muoto
Markku Myllylä	Tutkimuksellinen opinnäytetyö
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyössä tutkitaan, miten Päijät-Hämeen Ankkuritiimin poliisi selvittää poliisin tietoon tulevia peruskoulujen oppilaiden välisiä kiusaamistapauksia, millaisia kiusaamistapaukset ovat, miten poliisi hyödyntää kiusaamistapauksien selvittämisessä muita viranomaisia ja millaisia haasteita kiusaamistapauksien selvittämisessä on.</p> <p>Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä on käsitelty poliisin ennalta estävää työtä, Päijät-Hämeen Ankkuritiimiä, kiusaamista sekä peruskoulujen ja poliisin toimintaa kiusaamistapauksissa.</p> <p>Opinnäytetyö on tutkimusasetelmaltaan laadullinen. Asetettuihin tutkimuskysymyksiin on kerätty tietoa haastattelemalla kahta Päijät-Hämeen Ankkuritiimissä työskentelevää vanhempaa rikoskonstaapelia sekä Ankkuritiimin tutkinnanjohtajaa. Rikoskonstaapeleiden haastattelut on toteutettu teemahaastatteluina ja tutkinnanjohtajan haastattelu on toteutettu sähköpostihaastatteluna.</p> <p>Tutkimuksen tuloksien mukaan kiusaamisen selvittäminen poliisissa on tapauskohtaista ja riippuu siitä, millaista kiusaaminen on ollut ja minkä ikäisiä kiusaamistapauksen osalliset ovat olleet. Poliisin tietoon tuleva kiusaaminen on vaihtelevaa ja siitä kirjattujen rikosnimikkeiden skaala on laaja. Kiusaamistapausten selvittämisessä poliisi hyödyntää tapauskohtaisesti muita Ankkuritiimiin kuuluvia ja tiimin ulkopuolisia viranomaisia. Kiusaamistapausten selvittämisessä Päijät-Hämeen Ankkuritiimissä poliisi kokee haasteina kiusaamisen monimuotoisuuden, poliisin vähäiset toimivaltuudet alle 15-vuotiaiden osalta, nuorisotyön sovittamisen Ankkuritiimin toimintaan sekä psykiatrisen sairaanhoitajan puuttumisen Ankkuritiimin kokoonpanosta.</p>	
Sivumäärä	Tarkastuskuukausi ja -vuosi
43	5/2020
Avainsanat	
Ennalta estävä toiminta, Ankkuritiimi, kiusaaminen, poliisi, koulu, toimivalta	

SISÄLLYS

1. JOHDANTO.....	3
2. POLIISIN ENNALTA ESTÄVÄ TOIMINTA	4
3. PÄIJÄT-HÄMEEN ANKKURITIIMI	5
3.1 Päijät-Häme	5
3.2 Ankkuritoiminta	6
3.3 Päijät-Hämeen Ankkuritiimi	7
3.4 Ankkuriprosessi.....	8
4. KIUSAAMINEN	10
4.1 Kiusaaminen ilmiönä.....	10
4.2 Kiusaamisen syyt.....	11
4.3 Kiusaamisen seuraukset	13
5. KIUSAAMINEN RIKOKSENA.....	14
5.1 Rikoksen määritelmä.....	14
5.2 Rikokset kiusaamistapauksissa.....	16
5.3 Kiusaamisesta aiheutuneiden haittojen korvaaminen.....	16
6. PERUSKOULUJEN TOIMINTA KIUSAAMISTAPAUKSISSA	17
6.1 Peruskoulun velvoitteet	17
6.2 Koulun kurinpitotoimet kiusaamistapauksissa.....	17
7. POLIISIN TOIMINTA KIUSAAMISTAPAUKSISSA.....	19
7.1 Poliisin toimivalta kiusaamistapauksissa	19
7.2 Kiusaamistapauksen tutkinta	20
7.3 Pakkokeinot esitutkinnassa.....	23
7.4 Lapsen puhevalta kiusaamistapauksen tutkinnassa	24
7.5 Kiusaamistapauksien sovittelu	25
8. TUTKIMUSTEHTÄVÄ.....	26
8.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tarkoitus	26
8.2 Tutkimuksen toteutus	27
9. TUTKIMUKSEN TULOKSET	30
9.1 Poliisin tietoon tulleiden kiusaamistapausten selvitysprosessi Ankkuritiimissä.....	30
9.2 Muut viranomaiset kiusaamistapausten selvittämisessä.....	33
9.3 Poliisin tietoon tulevat kiusaamistapaukset.....	35
9.4 Haasteet kiusaamistapausten selvittämisessä	36
10. JOHTOPÄÄTÖKSET	37

11. POHDINTA	38
11.1 Tutkimuksen luotettavuus	39
12. LÄHTEET	41
13. LIITTEET	1
13.1 Liite 1	1
13.2 Liite 2	2
13.3 Liite 3	3

1. JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihe on poliisitoiminta Päijät-Hämeen Ankkuritiimissä peruskoulujen oppilaiden välisissä kiusaamistapauksissa.

Kiusaaminen on yleinen ja merkittävä ongelma, joka koskettaa kiusatun ja kiusaajan lisäksi myös muita luokkalaisia, koulua sekä yhteiskuntaa. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen vuonna 2019 teettämän kouluterveyskyselyn mukaan vähän päälle 7 % koko maan 4.- ja 5.- luokkalaisista koki tulleen kiusatuksi vähintään kerran viikossa. Päijät-Hämeessä tulos oli 8 % eli hieman keskivertoa korkeampi. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, 2019.)

Tilastokeskuksen mukaan peruskoulun aloitti vuonna 2019 vähän päälle 60000 oppilasta (Tilastokeskus 2019). Mikäli kiusaaminen jatkuu heidän kohdallaan yhtä yleisenä ilmiönä kuin se tällä hetkellä on, tarkoittaa se sitä, että tuhannet heistä joutuvat kiusatuiksi.

Kiusaaminen on yleistermi, jota jokainen voi tulkita ja kokea omalla tavallaan. Kiusaaminen voi myös näyttäytyä monella eri tapaa tai täyttää jopa rikoksen tunnusmerkistön. Vaikka kouluilla onkin ensisijainen velvollisuus puuttua kiusaamiseen, tehdään poliisille mm. koulujen ja vanhempien toimesta ilmoituksia kiusaamisesta.

Päijät-Hämeen Ankkuritiimi on poliiseista, sosiaalityöntekijästä ja nuorisotyöntekijöistä koostuva tiimi, jonka pyrkimyksenä on mahdollisimman aikaisessa vaiheessa puuttua alle 18-vuotiaan nuoren huolta herättävään käytökseen tarjoamalla hänelle tukea elämäntilanteeseensa. Ankkuritoiminnalla pyritään lisäämään nuorten hyvinvointia ja ennalta estämään heidän joutumistaan rikoskierteeseen.

Selvitän opinnäytetyössäni, miten Päijät-Hämeen Ankkuritiimissä toimiva poliisi selvittää poliisin tietoon tulleita kiusaamistapauksia, millaisia poliisin tietoon tulevat kiusaamistapaukset ovat, miten poliisi hyödyntää muita viranomaisia kiusaamistapausten selvittämisessä ja millaisia haasteita kiusaamistapausten selvittämisessä on.

Saadakseni vastauksia asettamiini tutkimuskysymyksiin toteutin opinnäytetyöni laadullisena tutkimuksena haastatteleamalla kahta Päijät-Hämeen Ankkuritiimissä työskentelevää vanhempaa rikoskonstaapelia sekä Ankkuritiimin tutkinnanjohtajaa.

Opinnäytetyöni etenee siten, että olen johdannon jälkeen käsitellyt teoreettisen viitekehyyksen. Teoreettisessa viitekehyyksessä olen kertonut ensin poliisin ennalta estävästä toiminnasta ja sitä toteuttavasta Ankkuritoiminnasta. Tämän jälkeen olen määritellyt, mitä kiusaaminen on, ja olen kertonut kiusaamisesta ilmiönä. Koska opinnäytetyöni käsittelee poliisi-toimintaa, olen myös kertonut, miten kiusaamista voidaan arvioida rikoksena. Tämän jälkeen olen selvittänyt, miten koulu ja poliisi voivat osaltaan toimia kiusaamistapauksissa. Opinnäytetyöni teoriaosuuden jälkeen olen esitellyt toteuttamani tutkimuksen ja sen tulokset. Lopuksi olen tehnyt johtopäätöksiä saamistani tutkimustuloksista sekä laatinut pohdintaosuuden, jossa arvioin myös tutkimukseni luotettavuutta ja eettisyyttä.

2. POLIISIN ENNALTA ESTÄVÄ TOIMINTA

Yhteiskunta muuttuu, minkä myötä myös poliisin toimintaympäristö muuttuu. Suomessa turvallisuus on lisääntynyt, mutta ongelmaksi on muodostunut yhteiskunnan lisääntynyt polarisaatio eli ihmisten jakaantuminen hyvä- ja huono-osaisiin. Yleinen hyvinvointi yhteiskunnassa on lisääntynyt, mutta sosiaalinen pahoinvointi, syrjäytyminen ja rikollisuus keskittyvät ja painottuvat entistä voimakkaammin pienemmälle osalle väestöä. Poliisin ennalta estävän toiminnan katsotaan nykyään olevan merkittävässä asemassa turvallisuuden luomisessa ja poliisin luotettavan imagon ylläpitämisessä. Sen sijaan, että jo käsillä oleviin ja tapahtuviin ongelmiin reagoitaisiin, ennalta estävän toiminnan painopiste on proaktiivisessa toiminnassa ja ongelmien ennakoimisessa ja niiden ennalta estämisessä. (Sisäministeriö 2019:3, 4.)

Jotta poliisin ennalta estävä toiminta olisi vaikuttavaa ja tehokasta, sen tulisi olla strategisesti ohjattua ja tarkoituksenmukaisella tavalla johdettua. Ohjauksen ja johtamisen lisäksi menestyksellisessä toiminnassa korostuvat myös toimintaan osallistuvien henkilöiden ammattitaito sekä toiminnan tulostavoitteiden asettaminen, niiden aktiivinen seuraaminen ja tavoitteiden toteutumisesta raportoiminen. (Sisäministeriö 2019:3, 5–6.)

Ennalta estävän työn haasteita ovat asenteet ja investoiminen. Ennalta estävän toiminnan suoritteiden vaikutuksia on haastavaa tai jopa mahdotonta osoittaa lyhyttä aikaväliä kuvaavien tilastojen numeraalisilla mittareilla. Vaikutuksien mittaaminen on haastavaa, koska toiminta on pitkälle tulevaisuuteen tähtäävää, joten myös sen vaikutukset näkyvät vasta pidemmällä aikavälillä. Näin ollen tuloksia mitatessa on haastavaa osoittaa, että ennalta estävällä

toiminnalla tosiasiallisesti estettiin jonkin negatiivisen ilmiön tai ongelman muodostuminen tulevaisuudessa. (Sisäministeriö 2019:3, 5.)

Sisäministeriön laatima ennalta estävän toiminnan strategia on poliisin ennalta estävää toimintaa ohjaava strategia (Sisäministeriö 2019:3, 7). Strategian tavoitteina on vähentää ennalta estävällä työllä rikosten ja turvallisuutta heikentävien häiriöiden aiheuttamia negatiivisia vaikutuksia ihmisille ja yhteiskunnalle, ylläpitää ja vahvistaa kansalaisten turvallisuutta ja turvallisuuden tunnetta, ylläpitää ja vahvistaa poliisin luotettavuutta, tukea poliisin muita toimintoja erityisosaamisella ja ennalta estävän toiminnan yhteistyöverkostoilla. (Sisäministeriö 2019:3, 11–15.)

Poliisin ennalta ehkäisevän toiminnan kohteita ja strategisia linjauksia aikavälille 2018 – 2023 ovat eri väestöryhmien turvallisuuden ja turvallisuuden tunteen vahvistaminen, väkivallan ennaltaehkäiseminen, hyvien väestösuhteiden ja yhdenvertaisuuden edistäminen, polarisaation torjuminen, tehokkaiden ja tarkoituksenmukaisten ennalta estävää työtä tukevien yhteistyörakenteiden ja –prosessien varmistaminen sekä teknologian ja innovaatioiden hyödyntämisen lisääminen. (Sisäministeriö 2019:3, 18 – 32.)

Ennalta estävä työ kuuluu jokaiselle poliisille. Voidaan katsoa, että jokainen poliisi myös enemmän tai vähemmän toteuttaa ennalta estävää toimintaa työnsä ohella tehtävänkuvastaan riippumatta. Sen lisäksi, että ennalta estäminen tapahtuu tavallisen poliisityön oheistuotteena, ennalta estävää toimintaa on myös painotettu tietyille poliisin toiminnoille. Eräs ennalta ehkäisevän toiminnan muoto on Ankkuritoiminta.

3. PÄIJÄT-HÄMEEN ANKKURITIIMI

3.1 Päijät-Häme

Päijät-Häme on Etelä-Suomessa sijaitseva maakunta, johon kuuluu yhdeksän kuntaa: Asikkala, Hartola, Heinola, Hollola, Kärkölä, Lahti, Orimattila, Padasjoki ja Sysmä. Nykyisten yhdeksän kunnan lisäksi Kymenlaaksoon kuuluva Iitin kunta tullaan lisäämään Päijät-Hämeen maakuntaan vuoden 2021 alusta. Päijät-Hämeen maakuntakeskus on noin 120000 asukkaan Lahti. Vuoden 2018 lopulla koko Päijät-Hämeen väkiluku oli 200 269 ihmistä. (Päijät-Hämeen liitto) (Lahden kaupunki.)

Hämeen poliisilaitos jakautuu kahteen kenttäjohtoalueeseen kattaen poliisitoiminnan Kanta-Hämeessä ja Päijät-Hämeessä. Päijät-Hämeen maakunnassa on kolme poliisiasemaa, jotka sijaitsevat Heinolassa, Orimattilassa ja Lahdessa. Lahden poliisiasema toimii myös koko Hämeen poliisilaitoksen pääpoliisiasemana. (Hämeen poliisilaitos.)

3.2 Ankkuritoiminta

Ankkuritoiminnan voidaan katsoa alkaneen Hämeenlinnassa vuosina 2004-2006. Tuolloin siellä aloitettiin Ankkuri-hankkeen seurauksena niin sanottu Ankkuri-projekti, jonka tarkoitus oli eri viranomaisten välisellä yhteistyöllä puuttua nuorten ongelmiin. (Rikoksantorjuntaneuvosto.)

Sittemmin vuonna 2012 Sisäasiainministeriö julkaisi 2012 ”Turvallisempi huominen” - sisäisen turvallisuuden ohjelman, jossa esiteltiin toimenpiteitä suomalaisten arjen turvallisuuden lisäämiseksi ja ongelmiin puuttumiseksi. Toimenpiteen 24 johdosta esitettiin, että Suomessa otettaisiin vuonna 2014 lähtien valtakunnallisesti käyttöön niin sanottu Ankkuri-malli alle 18-vuotiaiden rikoksen tekijöiden rikoskierteiden katkaisemiseksi. (Sisäasiainministeriö 2012, 39.)

Keskeisenä tavoitteena Ankkuri-mallissa on parantaa nuorten turvallisuutta siten, että nuorten rikosentekijöiden toimintaan puututtaisiin usean viranomaisen välisellä yhteistyöllä jo ennen kuin rikoskierteitä pääsisi muodostumaan. Vaikka Ankkuri-malli on koko Suomen laajuisesti otettu käyttöön, otetaan sen soveltamisessa huomioon paikkakuntaakohtaiset olosuhteet ja jo olemassa olevat toiminnot. (Sisäasiainministeriö 2013, 9.)

Kustannus-hyötyanalyysien mukaan näyttäisi siltä, että rikoksien ennalta estäminen on taloudellisesti kannattavaa ja maksaa itsensä moninkertaisesti takaisin. Taloudellisten säästöjen lisäksi rikoksien ennalta ehkäisemisellä voidaan saavuttaa rahassa mittaamattomia säästöjä, kun otetaan huomioon rikoksista uhreilleen aiheutuvien kärsimyksien ja haittojen ehkäiseminen. (Rikoksantorjuntaneuvosto.)

Ankkuritoiminnan asiakas on määritelty Sisäministeriön laatimassa Ankkuritoiminnan käsikirjassa. Asiakkaita ovat kaikki alle 18-vuotiaat henkilöt, jotka ovat syyllistyneet rikokseen tai joiden epäillänsä syyllistyneen rikokseen, ja/tai jotka ovat käyttäneet huumeita ja/tai päihkeitä ja/tai jotka ovat vaarassa ajautua väkivaltaiseen ääriajatteluun tai ääri-liikehdintään, radikalisoitumiseen ja/tai jotka tarvitsevat moniammatillista tukea elämäntilanteessaan esimerkiksi lähisuhde- tai perheväkivaltatapauksissa. (Sisäministeriö 2019:16, 24.)

Kukin Ankkuritiimissä toimiva viranomainen vastaa oman alansa toimenkuvaan liittyvien tehtävien ja asiantuntijuuden toteutuksesta. Ankkuritiimissä toimivan poliisin tehtäviin kuuluu mm. nuorten puhuttaminen, nuorten tekemien rikosten esitutkinnan toimittaminen sekä muut poliisille kuuluvat tehtävät. Sosiaalitoimen tehtävänä on nuorten palvelutarpeen arviointi, palveluiden pariin ohjaaminen ja palveluihin osallistuminen. Sosiaalitoimi vastaa myös nuorten rikosseuraamusalan sosiaalityöstä. Nuorisotyöntekijän tehtävänä on olla tukena ja ohjaajana nuorille. Nuorisotyöntekijä pyrkii toimimaan ikään kuin mentorina nuorille ja edistämään nuoren sosiaalista kehitystä. Terveystoimen tehtävä on arvioida nuorten terveydentilaa ja olla muutenkin asiantuntijan roolissa kaikkiin terveyteen liittyvissä asioissa. (Sisäministeriö 2019:16, 35 – 37.)

3.3 Päijät-Hämeen Ankkuritiimi

Ankkuritoiminnan käsikirjan mukaan moniammatillisen Ankkuritiimin muodostavat asiantuntijat poliisista, sosiaalitoimesta, terveystoimesta ja nuorisotoimesta. Ankkuritoiminnan käsikirjassa kuitenkin mainitaan, että tilanteen mukaan näiden ammattiryhmien asiantuntijuus ja osaaminen voidaan toteuttaa Ankkuritoiminnassa myös muutenkin. (Sisäministeriö 2019:16, 9.)

Päijät-Hämeen Ankkuritiimin kokoonpano noudattelee soveltuvin osin Ankkuritoiminnan käsikirjan ohjeistamaa kokoonpanoa. Päijät-Hämeen Ankkuritiimin kokoonpanossa viranomaisyhteistyön muodostaa poliisi, sosiaalityö sekä nuorisotyö. Näin ollen Päijät-Hämeen Ankkuritiimin kokoonpanossa ei ole aktiivisesti terveystoimea mukana. (Hämeen poliisilaitos.)

Ankkuritiimien kokoonpanot ja tehtävänkuvat vaihtelevat poliisilaitoksittain. Esimerkiksi Päijät-Hämeen Ankkuritiimiin kokoonpanosta poiketen Hämeenlinnan Ankkuritiimissä on poliisin, sosiaalitoimen ja nuorisotoimen lisäksi psykiatrinen sairaanhoitaja. Myös Hämeenlinnan Ankkuritiimin tehtävät ja toimenkuva poikkeavat Lahden Ankkuritiimistä, sillä siellä hoidetaan alaikäisten rikosasioiden lisäksi myös lähisuhde- ja perheväkivaltatapaukset. (Sisäministeriö ym. 2019.)

Päijät-Hämeen Ankkuritoimintaa on ohjeistettu Hämeen poliisilaitoksen ennalta estävän toiminnan toimintasuunnitelmassa. Kyseisen toimintasuunnitelman mukaan Ankkuritoiminta on Päijät-Hämeessä poliisijohtoista eli toiminnan vetovastuu on poliisiviranomaisella. (Hämeen poliisilaitos. POL-2019-18673, 9.)

Päijät-Hämeen Ankkuritoimintaa koskevat johtosuhteet ovat monimutkaiset. Toimintasuunnitelman mukaan Päijät-Hämeen Ankkuritiimin Ankkuripoliisit ovat osana poliisilaitoksen ennalta estävän toiminnan resurssia ja toimivat rikospoliisisektorilla. Täten Ankkuripoliisit ovat henkilöstöhallinnollisesti Päijät-Hämeen Lahden pääpoliisiaseman esikäsittelyryhmän rikoskomisarion alaisuudessa. Ankkuripoliisien päivittäistoiminnan työnjohdollisena esimiehenä toimii kuitenkin ennalta estävän toiminnan ryhmänjohtaja ja Ankkuritiimin operatiivisen toiminnan johtajana toimii valvonta- ja hälytyssektorin ylikomisario. (Hämeen poliisilaitos. POL-2019-18673, 9–19.)

Hämeen poliisilaitoksessa ennalta estävää toimintaa toteutetaan Poliisin ennalta estävän työn strategian 2018 –2023 sekä poliisilaitoksen omien ohjausasiakirjojen ja toimintasuunnitelmien mukaisesti. Ennalta estävässä toiminnassa on asetettu tavoitteita, joiden mukaan toimintaa suunnitellaan, johdetaan ja dokumentoidaan. Ennalta estävä toiminta on erityistoimintaa, johon kuuluu Ankkuri-toiminnon lisäksi mm. EXIT -toiminto, MARAK -toiminto, nettipoliisit, sekä Viha- ja ääriliike -toiminto. (Hämeen poliisilaitos. POL-2019-18673, 16)

EXIT –toiminnon tavoitteena on auttaa henkilöitä irtautumaan järjestäytyneistä rikollisryhmistä ja irtautumaan radikaalista ideologiasta tai ääriajattelusta. MARAK –toiminnon tavoite on auttaa lähisuhdeväkivallan uhreja. Nettipoliisin tarkoitus on toteuttaa ennalta estävää toimintaa sosiaalisessa mediassa ja internetissä. Viha- ja ääriliike -toiminto on ääriliikkeiden, viharikosten, ekstreemismien ja radikalisoitumisen tiedustelua ja tarkkailua yhteistyössä keskusrikospoliisin ja suojelupoliisin kanssa. (Hämeen poliisilaitos. POL-2019-18673, 14)

3.4 Ankkuriprosessi

Ankkuriprosessi alkaa asiakkaaksi soveltuvan henkilön valikoitumisella. Ankkuritoiminnan kohteeksi valitaan moniammatillisen Ankkuritiimin harkinnan perusteella alle 18-vuotias henkilö, josta useimmiten viranomainen, kuten poliisi tai sosiaalitoimi on huolissaan. Tällöin huolen taustalla voi olla esimerkiksi rikosilmoitus, jossa alle 18-vuotias henkilö on osallisena asiassa. Aloite voi tapahtua myös esimerkiksi koulujen tai nuoren perheen tai läheisten yhteydenotolla. (Sisäministeriö 2019:16, 24.)

Kun Ankkuritiimi on valinnut asiakkaaksi soveltuvan henkilön ja kartoittanut kokonaiskuvan tämän tilanteesta, Ankkuritiimi sopii siitä, kuka on asianmukainen viranomainen, joka kutsuu nuoren ja tämän huoltajan ankkuritapaamiseen. Jos huolen taustalla on nuoren tekemä rikos tai rikokset, kutsun hoitaa poliisi. Tämän jälkeen kutsun hoitava viranomainen

on yhteydessä nuoreen ja tämän huoltajaan puhelimitse tai postitse ja käy myös tarvittaessa asiakkaan luona kutsuakseen tämän ankkuritapaamiseen. Kutsun yhteydessä selvitetään myös tapaamisen peruste, ajankohta ja muut tarpeelliset seikat. (Sisäministeriö 2019:16, 24–25.)

Ensimmäisessä ankkuritapaamisessa ankkuritiimi tai tarkoituksenmukainen osa tiimiä tapaa nuoren ja hänen huoltajansa. Ankkuritapaamisessa voi olla läsnä nuoren suostumuksella myös muita toimijoita esimerkiksi koulusta. Ankkuritiimi hoitaa tapaamisen ensisijaisesti poliisilaitoksen tiloissa virka-aikana, mutta tarpeen vaatiessa tapaaminen voidaan järjestää myös muuna ajankohtana ja eri paikassa esimerkiksi koulussa tai asiakkaan kotona. (Sisäministeriö 2019:16, 25–26.)

Ankkuritapaamisen edellytyksenä on, että nuori ja hänen huoltajansa suostuvat Ankkuritiimissä tapahtuvaan tiedonvaihtoon ja asian käsittelyyn Ankkuritiimissä. Molemmilta edellytetään suostumusta, koska alle 18-vuotias henkilö on vajaavaltainen ja häneen liittyvissä asioissa puhevaltaa käyttää pääsääntöisesti hänen huoltajansa tai laillinen edustajansa. Vajaavaltaisen puhevallasta on kerrottu tarkemmin jäljempänä ”lapsen puhevalta kiusaamista-pauksissa” –luvussa. Mikäli nuori tai hänen vanhempansa eivät anna suostumustaan, Ankkuritiimi arvioi niiden toimenpiteiden suorittamista, jotka eivät edellytä nuorelta hänen suostumustaan, esimerkiksi rikosasiat ja lastensuojeluun liittyvät asiat. Samalla arvioidaan myös nuoren tuen saamista muuta kautta. Jos kyse on kuitenkin pelkästään nuoren puhuttamisesta ankkuritapaamisessa, ei häntä voida siihen pakottaa. (Sisäministeriö 2019:16, 26 – 27.)

Mikäli nuori suostuu ankkuritapaamiseen ja saapuu paikalle, tapaaminen alkaa osallistujien, Ankkuritiimin ja asiassa tapahtuvaan tietojenvaihtoon liittyvien asioiden esittelemisellä. Esittelyiden jälkeen käydään läpi tapaamiselle asetetut tavoitteet ja keskustellaan niistä. Kun tavoitteista on keskusteltu, nuorelta pyydetään hänen suostumuksensa asian käsittelyyn ankkuritiimissä. (Sisäministeriö 2019:16, 27.)

Tämän jälkeen alkaa tapahtuman käsittely ja selvitetään nuoren tuen tarve. Ensimmäisenä Ankkuritiimi käy nuoren kanssa läpi, mitä on tapahtunut ja tapahtumaan liittyvät seikat. Tapahtumien läpikäynnin jälkeen Ankkuritiimi keskustelee nuoren kanssa tapahtuman seurauksista, vastuusta ja korvauksiin liittyvistä asioista. Tämän jälkeen Ankkuritiimi käy nuoren kanssa läpi hänen elämäntilanteeseensa liittyviä asioita. Ankkuritiimi kartoittaa nuoren elämäntilanteen selvittämällä hänen terveytensä, koulunkäyntiin, kaveripiiriin, perheeseen, vapaa-ajanviettoon sekä päihteiden käyttöön liittyvät asiat. (Sisäministeriö 2019:16, 28.)

Tapahtumien käsittelyn ja nuoren tuen tarpeen selvittämisen jälkeen Ankkuritiimi kuulee nuoren vanhempia asiaan liittyen ja laatii suunnitelman siitä, millaisia konkreettisia toimenpiteitä tapaamisen osalliset voivat kukin asiassa tehdä. Tämän lisäksi nuoren kanssa sovitaan jatkotapaamisesta, mikäli se on tarpeen, tai ohjeistetaan hänet tarkoituksenmukaisempiin palveluihin. Tapaaminen lopetetaan keskustelemalla nuoren vahvuuksista ja häntä ja hänen huoltajaansa ohjeistetaan olemaan tarpeen vaatiessa yhteydessä Ankkuritiimiin. (Sisäministeriö 2019:16, 28, 34.)

4. KIUSAAMINEN

4.1 Kiusaaminen ilmiönä

Kiusaamisen määrittelemisen on haastavaa, koska jokainen kokee kiusaamisen eri tavalla. Joka tapauksessa kiusaaminen ilmiönä tulisi erottaa hetkellisistä erimielisyyksistä ja riidoista, jotka ovat sinänsä ymmärrettäviä ja normaaleja. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017.)

Lapsien väliset konfliktit ja välien selvittelyt ovat väistämättömiä, ja ne ovat sinänsä myös lapsen kehityksen kannalta tärkeitä. Keskinäisten erimielisyyksien kautta lapset oppivat käsittelemään ja hallitsemaan tunteitaan sekä tulemaan toimeen muiden kanssa. (Salmivalli 2010, 12.)

Normaaleista erimielisyyksistä tai kiusoittelusta eroten kiusaaminen on yleensä yhteen ja samaan henkilöön kohdistuvaa vihamielistä käyttäytymistä, johon liittyy usein myös osapuolten epätasaväkisyys. Epätasaväkisyys saattaa näyttäytyä esimerkiksi niin, että kiusaaja saattaa olla fyysisesti vahvempi kuin kiusattu, tai muulla tavoin vahvemmassa asemassa kiusattua kohtaan. Kiusaamiseen liittyy usein myös kiusaajan määrällinen etulyöntiasema: Kiusattu on yksin, kun taas kiusaajia on useita. (Salmivalli 2010, 13.)

Kiusaaminen voi olla sanallista, epäsuoraa, fyysistä tai puhelimitse ja internetin välityksellä tapahtuvaa. Sanalliseen kiusaamiseen kuuluu nimittely, pilkkaaminen, ilkeä vihjailu ja naurunalaiseksi tekeminen. Epäsuora kiusaaminen ilmenee toisten manipuloimisella ja kääntämisellä kiusattua vastaan. Fyysinen kiusaaminen voi olla esimerkiksi tönimistä, lyömistä ja potkimista. Myös internetin ja puhelimen välityksellä kiusataan. Tällöin kiusaaminen voi tarkoittaa esimerkiksi toisen uhkaamista, pilkkaamista tai häpäisyä kuvia ja viestejä lähettämällä. (Opetus- ja kulttuuriministeriö.) Vaikka kiusaamista on tapahtunut jo verrattain

pitkään internetin ja puhelimen välityksellä, uutena ilmiönä on tullut kiusaaminen eri puhelinsovelluksia käyttäen. Esimerkiksi Tellonym-sovelluksella voidaan kiusata lähettämällä anonyymisti viestejä toiselle (Paloviita & Talvitie 2019).

Lapsien välisen kiusaamisen tunnistaminen on ulkopuoliselle aikuiselle haastavaa, koska kiusaaminen on usein piiloilmiö, josta vain pieni osa näkyy ulos päin ja tulee aikuisten tietoon. (Hamarus 2012, 28.) Esimerkiksi epäsuora kiusaaminen tai puhelimella ja internetin välityksellä tapahtuva kiusaaminen ovat kiusaamistapoja, jotka eivät välttämättä näy ulospäin. (Opetus- ja kulttuuriministeriö.)

Ongelma kiusaamisen tunnistamisessa on myös se, että kiusatut lapset eivät luottamuspuolan vuoksi kerro asiasta aikuisille. Lapset eivät yleensä tahdo kertoa kiusaamisesta aikuisille, koska he eivät usko, että kiusaamisesta kertominen poistaisi itse ongelmaa. Päin vastoin, kiusatut lapset usein kokevat, että kiusaamisesta aikuisille kertominen pikemminkin vain pahentaisi heidän tilannettaan. (Hamarus 2012, 28.)

Koulukiusaamisen tunnistaminen on myös peruskoulussa toimiville opettajille haastavaa. Salmivalli viittaa Cedercreutzin tutkimukseen (2001) ja toteaa, että vaikka opettajat ovat tärkeässä asemassa kiusaamisen vähentämisessä, he ovat tietoisia vain noin joka toisen kiusatun lapsen tilanteesta. (Salmivalli 2010, 47.)

Ongelmallista on myös, että tutkimuksen (Salmivalli & Voeten, 2004) mukaan lapset usein kokevat, että kiusatun kanssa kaveeraaminen tai kiusaamisesta kertominen opettajalle saattaisi aiheuttaa muissa luokkatovereissa paheksuntaa. Sen sijaan monet kokevat, että kiusaamiseen mukaan menemällä voi saada muilta hyväksyntää. (Salmivalli 2010, 43.)

Kiusaaminen ei ongelmana myöskään korjaannu lapsien kasvaessa, sillä tutkimuksen (Salmivalli & Voeten, 2004) mukaan lapsien suhtautuminen kiusaamiseen muuttuu yleensä iän myötä hyväksyvämmäksi (Salmivalli 2010, 44).

4.2 Kiusaamisen syyt

Kiusaaminen on melko yleinen ilmiö Suomen kouluissa. Se, kuinka yleistä kiusaaminen on, riippuu kiusaamisen mittaamisesta käytetyistä tutkimusmenetelmistä. Yleisesti ottaen kiusattujen osuus koululaisista on suurin piirtein 5-15 %. (Salmivalli 2010, 17.)

Tutkimuksissa (Egan & Perry, 1998; Salmivalli & Isaacs, 2005) on havaittu, että on olemassa ikään kuin riskitekijöitä, jotka saattavat altistaa lapsen kiusaamiselle. Näitä tekijöitä, jotka saattavat lisätä lapsen riskiä tulla kiusatuksi ovat erityisesti lapsen arkuus, epävarmuus

sekä huono itsetunto. Lapsen jouduttua kiusatuksi nämä edellä mainitut ominaisuudet usein voimistuvat. (Salmivalli 2010, 28.)

Muita tekijöitä, jotka saattavat lisätä lapsen riskiä tulla kiusatuksi ovat esimerkiksi lihavuus, laihuus tai joku muu poikkeavuus lapsen ulkoisessa olemuksessa. Myös lapsen etninen tausta saattaa vaikuttaa kiusatuksi tulemiseen. (Salmivalli 2010, 38.)

Lapsen yksilölliset riskitekijät eivät kuitenkaan kaikissa kouluissa lisää hänen riskiään tulla kiusatuksi. Eräs tutkimus (Ma, 2002) osoittaa, että oppilaiden vanhempien aktiivinen osallistuminen koulutoimintaan saattaa vähentää edellä mainittujen riskitekijöiden vaikutusta siihen, tuleeko lapsi kiusatuksi koulussa. (Salmivalli 2010, 41.)

Kärnän ym. (2010) tutkimuksen mukaan luokissa oppilaiden välillä vallitsevat normit saattavat myös vaikuttaa kiusatuksi tulemiseen. Lapsen kiusatuksi tulemistä ennustavat riskitekijät eivät välttämättä johda kiusaamiseen niissä luokissa, joissa muiden oppilaiden on tapana asettua kiusatun oppilaan puolelle. Tutkimuksen tuloksesta voidaan päätellä, että yksilötason toimintaan puuttumisen lisäksi myös luokassa vallitseviin normeihin vaikuttamalla voidaan vaikuttaa kiusaamiseen ja sen esiintyvyyteen. (Kärnä ym., 275–277.)

Siitä huolimatta, että valtaosa oppilaista ei asenteensa puolesta hyväksy kiusaamista, monet heistä kuitenkin toimivat itse kiusaamistilanteessa siten, että he käytöksellään ja toiminnallaan tulevat hyväksyneeksi kiusaamisen. Noin 15-30 % oppilaista joko aktiivisesti menee mukaan kiusaamiseen tai sivusta katselemalla, naureskelemalla tai rohkaisemalla kannustaa kiusaajia kiusaamiseen. Noin kolmannes opiskelijoista ikään kuin peittää silmänsä tapahtumalta ja hyväksyy kiusaamisen vetäytymällä syrjään. Vain noin 15-20 % oppilaista puolustaa kiusattua ja yrittää aktiivisesti lopettaa kiusaamisen. (Salmivalli 2010, 42–43.)

Sen lisäksi, että kiusatuilla lapsilla usein toistuvat tietynlaiset ominaisuudet, myös kiusaajilla on eräänlaisia usein esiintyviä piirteitä ja ominaisuuksia. On havaittu, että kiusaajilla on usein korostunut tarve hallita muita ympärillään. Yleisesti luullaan, että kiusaajien toiminnan taustalla on huono itsetunto. Tämä ei kuitenkaan yleensä pidä paikkansa, vaan kyse on pikemminkin kiusaajan korostuneesta tarpeesta olla esillä ja saada muilta ympärillä olevilta huomiota. (Salmivalli 2003, 31.)

Myös tietynlaiset kasvatuskäytännöt kotona ovat riskejä, jotka saattavat altistaa kiusaajaksi tulemiselle. Näitä ovat tyypillisesti mm. rajojen puute, vanhempien etäisyys lapseen sekä lapsen alistaminen. (Salmivalli 2010, 39.)

On havaittu, että poikakiusaajat ovat usein fyysisesti vahvempia kuin kiusatut. Poikakiusaajat usein myös kohdistavat aggressiivista käytöstä kiusattuja kohtaan. Tyttökiusaajille on poikia tavanomaisempaa epäsuora kiusaaminen. Epäsuora kiusaaminen näyttäytyy esimerkiksi muiden manipuloimisella ja kääntämisellä kiusattua vastaan. (Salmivalli 2010, 39–40.)

Tyypillisen koulukiusaajankaan profiilia ei kuitenkaan voi täysin yleistää, sillä kiusaamiseen osallistuu myös hyvin erilaisia piirteitä ja ominaisuuksia omaavia lapsia. Kiusaajan persoonallisten piirteiden lisäksi hänen rooliinsa vaikuttavat myös muut seikat, esimerkiksi häneen kohdistuvat odotukset, luokassa vallitsevat normit sekä yksittäiset sosiaaliset tilanteet. (Salmivalli 2010, 39–41.)

Man (2002) tutkimus osoitti, että alemmilla luokilla kiusaamista ovat vähentäneet selkeät ja johdonmukaiset kiusaamista koskevat ohjeistukset. Ylemmillä luokilla kiusaamista ovat vähentäneet oppilaiden selkeät oppimistavoitteet ja motivaatio koulunkäymiseen. Eräässä toisessa tutkimuksessa (Cedercreutz 2001) havaittiin, että kouluissa, joissa kiusaamisen vähentäminen koetaan koulun puolesta tärkeäksi asiaksi, kiusaamista esiintyy vähemmän, kuin kouluissa, joissa kiusaamiseen suhtaudutaan välinpitämättömästi ja kiusaamisen vähentämistä ei pidetä niin merkityksellisenä asiana. (Salmivalli 2010, 49.)

4.3 Kiusaamisen seuraukset

Kiusaaminen on lapsen kannalta usein hyvin traumaattista. Salmivallin ym. (1998) tutkimus osoitti, että kiusaaminen ei useinkaan ole hetkittäinen ja ohi menevä ilmiö, vaan se on vuodesta toiseen jatkuva pysyvä tilanne. Kiusaamiseen myös usein liittyy muista eristäminen ja torjutuksi tuleminen muiden keskuudessa. Olweuksen (1978) ja Schusterin (2001) tutkimukset osoittivat, että ajan kuluessa muiden suhtautuminen kiusattua kohtaan muuttuu koko ajan kielteisemmäksi, kun kiusattu nähdään entistä enemmän erilaisena ja vähempiarvoisena kuin muut. Näin ollen leimatuksi tultuaan kiusatun on usein erittäin vaikeaa päästä asemastaan kiusattuna eroon. (Salmivalli 2010, 25.)

Salmivalli on maininnut, että useiden tutkimuksien (esim. Björqvist, Ekman & Lagerspetz, 1982; Boivin & Hymel, 1997; Boulton & Smith, 1994; Kaltiala-Heino ym., 1999; Olweus, 1991; Salmivalli ym., 1997; Salmivalli, 1998c; Salmivalli ym., 1999; Salmivalli & Isaacs 2005; Slee, 1997) mukaan kiusaamisen välittömiä vaikutuksia kiusatuksi tulleelle lapselle ovat mm. ahdistuneisuus, huono itsetunto, yksinäisyys, itsetuhoisuus ja masennus. (Salmivalli 2010, 26.)

Myös Knuuttisen vuonna 2018 tekemän pro gradu -tutkielman mukaan masentuneisuus ja ahdistuneisuus nousivat selkeästi esiin kiusaamisen jälkiseurauksina. Edellä mainitun tutkimuksen mukaan myös sosiaalinen pelko ja sosiaaliset vaikeudet olivat kiusaamisen yleisimpiä jälkiseurauksia. (Knuuttinen 2018, 47–48.)

Kiusaamisen vaikutukset saattavat olla pitkäkestoisia, sillä ne saattavat vaikuttaa jopa aikuisuuteen asti. Tutkimuksen (Olweus, 1991) mukaan lapsena kiusatuksi tullut saattaa aikuisena potea muita enemmän ainakin masennusta. Kiusaaminen saattaa aikuisena näkyä myös heikentyneenä itsetuntona sekä ihmissuhdevaikeuksina. (Salmivalli 2010, 29.)

Tutkimuksien (Volk ym., 2012; Gallup ym., 2009) mukaan kiusatuksi tulleilla saattaa olla myöhemmin aikuisina vaikeuksia myös seksuaalisten suhteiden muodostamisessa (Kivi-vuori 2013, 64).

Jos kiusaaminen jatkuu pitkään, eikä kiusatulla ole kunnon kaverisuhteita tai tukea ja turvaa kodin puolesta, kiusaamisen negatiiviset vaikutukset kasvavat ja voimistuvat (Salmivalli 2010, 30).

Sen lisäksi, että kiusaaminen saattaa vaikuttaa negatiivisesti kiusatun kehittymiseen, on kiusaaminen riski myös kiusaajan kehitykselle ja tulevaisuudelle. Tutkimuksen (Olweus, 1991) mukaan koulukiusaajilla on muita suurempi riski syyllistyä aikuisena rikoksiin. Erään toisen tutkimuksen (Sourander ym., 2007) mukaan kiusaajilla todettiin myöhemmin aikuisina lisääntynyt riski antisosiaaliseen persoonallisuushäiriöön. (Salmivalli 2010, 30.)

Kuten edellä opinnäytetyöni johdannossa mainitsin, kiusaaminen saattaa täyttää tilanteesta ja tapauksesta riippuen jopa rikoksen tunnusmerkistön. Kuitenkin ennen kuin kiusaamista pystytään arvioimaan rikoksena, täytyy ymmärtää, miten rikos määritellään.

5. KIUSAAMINEN RIKOKSENA

5.1 Rikoksen määritelmä

Rikoksen yleisen määritelmän mukaan rikos on laissa rangaistavaksi säädetty teko (Boucht & Frände 2019, 15). Tämän lisäksi rikoksen edellytyksiä ovat tunnusmerkistön mukaisuus, oikeudenvastaisuus ja syyllisyys (Boucht & Frände 2019, 20–21).

Rikosoikeudellisen vastuun keskeisin edellytys on teon tunnusmerkistön mukaisuus. Tunnusmerkistöllä tarkoitetaan sitä rangaistussäännöksen osaa, jossa kuvataan lainvastaiseksi

säädetty teko ja niitä seikkoja, joiden on vallittava, että kyseessä olevan rikoksen tunnusmerkistö täyttyisi. (Rantala, Ruuska & Potila 2014, 5.)

Pääsäännön mukaan teko on oikeudenvastainen, jos se on rikoksen tunnusmerkistön mukainen. Tekoa voidaan kuitenkin pitää oikeudenmukaisena, jos se on jonkun poikkeussäännön mukainen. Näitä poikkeussääntöjä kutsutaan oikeuttamisperusteiksi. Oikeuttamisperusteet ovat teon sallituksi tekeviä perusteita ja niistä tärkeimmät ovat: rikoslain 4 luvun 4 §:n (13.6.2003/515) hätävarjelu, pakkokeinolain 1 luvun 5§:n (22.7.2011/806) itseapu ja pakkokeinolain 2 luvun 2 §:n (30.1.2018/101) yleinen kiinniotto-oikeus

Syyllisyys muodostuu syyntakeisuudesta ja syyksiluettavuudesta. Rikoslain 3 luvun 4 §:n 1. momentin (13.6.2003/515) mukaan rikoksen tekijän rangaistusvastuun edellytyksinä ovat 15 vuoden ikä ja syyntakeisuus. (Boucht & Frände 2019, 106). Tekijä on syyntakeeton, mikäli hän ei teon hetkellä kykene mielisairauden, syvän vajaamielisyyden taikka vakavan mielen-terveyden tai tajunnan häiriön vuoksi ymmärtämään tekonsa tosiasiallista luonnetta tai sen oikeudenvastaisuutta tai jos tekijän kyky säädellä hänen omaa käyttäytymistään on sellaisesta syystä ratkaisevasti heikentynyt. Tekijä on alentuneesti syyntakeinen, mikäli teon hetkellä hänen kykynsä ymmärtää tekonsa tosiasiallinen luonne tai oikeudenvastaisuus taikka kyky säädellä käyttäytymistään on mielisairauden, vajaamielisyyden taikka mielen-terveyden tai tajunnan häiriön vuoksi merkittävästi alentunut. (Rantala, Ruuska & Potila 2014, 10–11.)

Teon syyksiluettavuus muodostuu tahallisuudesta ja tuottamuksesta, jotka ovat edellytyksiä rangaistusvastuulle. Tahallisuudessa on kyse siitä, mitä tekijä on teon hetkellä tahtonut ja tiennyt. Tuottamus tarkoittaa toiminnassa vaadittavan huolellisuuden laiminlyöntiä. Tekijän menettelyä voidaan siis pitää huolimattomana, mikäli hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvoitetta siitä huolimatta, että olisi kyennyt sitä noudattamaan. (Rantala, Ruuska & Potila 2014, 11–15.)

Rikoksen rikosoikeudellisen määritelmän lisäksi kriminologiassa käytetään myös termiä rikoskäyttäytyminen, jolla tarkoitetaan rikoksien tekemisen ohella muiden sosiaalisten normien rikkomista. Tutkimukset ovat osoittaneet, että muiden sosiaalisten normien rikkominen on yhteydessä rikoksien tekemiseen. Tutkimuksien perusteella näyttää myös siltä, että nuorten rikoskäyttäytyminen lisää heidän syrjäytymisriskiään. (Kivivuori 2009, 2–3.)

Rikoslain 6 luvun 8 §:n 1. momentin 1. kohdan (13.6.2003/515) mukaan alle 18-vuotiaalle henkilölle on määrättävä rangaistus lievennetyn rangaistusasteikon mukaisesti. Lievennetty rangaistusasteikko on määritelty kyseisen pykälän 2. momentissa. Tämän mukaan alle 18-

vuotiaalle tuomittava vankeus- tai sakkorangaistus on $\frac{3}{4}$ rangaistuksen enimmäismäärästä ja vähintään rikoksesta säädetyn rangaistuslajin vähimmäismäärä.

5.2 Rikokset kiusaamistapauksissa

Suomessa rikokset ja niiden seuraamukset on säännelty rikoslaissa (19.12.1889/39). Kiusaaminen ei ole rikoslaissa rangaistavaksi säädetty teko. Tästä huolimatta se, millaisen yksittäisen teon tai millaisia tekoja kiusaaminen pitää sisällään, saattaa ja useimmiten täyttääkin yhden tai useamman rikoslaissa mainitun rikoksen tunnusmerkistön. (Rikosuhripäivystys.)

Se, minkä rikoksen tunnusmerkistön kiusaamistapaus mahdollisesti täyttää, on tapauskohtaista ja edellyttää poliisin osalta asiaan liittyvien seikkojen selvittämistä ja arviointia. Koulussa tapahtuvissa kiusaamistapauksissa saattaa kyseeseen tulla esimerkiksi pahoinpitely, laiton uhkaus, varkaus, kunnianloukkaus ja viestintäsalaisuuden loukkaus (Schönberg 2019).

Siitä huolimatta täyttääkö kiusaaminen jonkun rikoslaissa säädetyn rikoksen tunnusmerkistön, voi tapaus tulla Ankkuritiimin käsiteltäväksi, jos siitä on poliisille tehty ilmoitus. Tällöin Ankkuritiimi arvioi, onko nuoren kohdalla tarvetta esimerkiksi ankkuritapaamiselle ja puhuttamiselle tai muiden Ankkuritiimiin kuuluvien viranomaisten toimille, kuten edellä ”Ankkuriprosessi” –kappaleessa on mainittu.

5.3 Kiusaamisesta aiheutuneiden haittojen korvaaminen

Siitä huolimatta, ettei alle 15-vuotias henkilö voi syyllistyä rikokseen, on hän kuitenkin vahingonkorvauslain 2 luvun 1 §:n 1. momentin (31.5.1974/412) mukaan vahingonkorvausvelvollinen. On kuitenkin huomioitava, että vahingonkorvauslain 2 luvun 2 §:n mukaan alle 18-vuotias henkilö on velvollinen korvaamaan aiheuttamastaan vahingosta määrän, joka arvioidaan hänen ikänsä, kehitystason, teon laadun, osapuolten varallisuusolojen sekä muiden asiaan vaikuttavien olosuhteiden mukaan kohtuulliseksi.

Vahingonkorvauslain 5 luvun 1 §:n mukaan hyvitetäviä vahinkoja ovat esine- ja henkilövahingot.

Hyvitetäviä henkilövahinkoja ovat vahingonkorvauslain 5 luvun 2 §:n mukaan tarpeelliset sairaanhoitokustannukset ym. tarpeelliset kulut, ansiomenetykset, vahingosta aiheutunut kipu, särky sekä muu tilapäinen tai pysyvä haitta.

Vahingonkorvauslain 5 luvun 5 §:n mukaan hyvitetäviä esinevahinkoja ovat esineen korjauksesta aiheutuvat kustannukset ja muut vahingosta aiheutuneet kulut sekä esineen arvon alenemien tai kokonaan tuhoutuneen tai hukatun esineen käypä arvo ja lisäksi tulojen tai elatuksen vähentyminen.

6. PERUSKOULUJEN TOIMINTA KIUSAAMISTAPAUKSISSA

6.1 Peruskoulun velvoitteet

Peruskoulujen oppilaiden välisissä kiusaamistapauksissa on tärkeää huomioida, että perusopetuslain (21.8.1998/628) mukaan koululla on ensisijainen velvollisuus puuttua kiusaamiseen. Suomen perustuslain 16 §:n (11.6.1999/731) mukaan jokaisella on Suomessa oikeus opetukseen ja perusopetuslain 29 §:n 1. momentin (30.12.2013/1267) mukaan opetukseen osallistuva henkilö on oikeutettu opiskelemaan turvallisessa opiskeluympäristössä.

Perusopetuslain 29 § edellyttää opetuksen järjestäjän laativan suunnitelman kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan esiintymisen varalle. Niin ikään perusopetuslain 29 §:n mukaan koulu on myös velvoitettu ilmoittamaan koulussa tapahtuvasta häirinnästä, kiusaamisesta ja väkivallasta tapauksen osallisten vanhemmille tai laillisille edustajille.

6.2 Koulun kurinpitotoimet kiusaamistapauksissa

Peruskoululla on neljä erilaista sanktioon perustuvaa kurinpitotoimea, joilla koulu voi puuttua ilmi tulleisiin häiriötilanteisiin ja vaikuttaa koulussa vallitsevaan järjestykseen ja työrauhaan: kasvatuskeskustelu, jälki-istunto, kirjallinen varoitus ja määräaikainen erottaminen. Kurinpitotoimella voidaan rangaista kuitenkin ainoastaan sellaisesta teosta, joka on eritelty koulun järjestyssäännöissä. Tämän vuoksi koulun laatimalla järjestyssäännöllä on suora vaikutus siihen, miten koulu voi häiriötilanteisiin puuttua. (Varpula 2020.)

Perusopetuslain 7 luvun 35 a §:n (30.12.2013/1267) mukaan koulun ensisijainen keino puuttua epäasialliseen käytökseen on määrätä oppilas osallistumaan kasvatuskeskusteluun. Enintään kaksi tuntia kestävässä kasvatuskeskustelussa oppilaan kanssa käydään läpi teko tai laiminlyönti, jonka vuoksi kasvatuskeskustelu oppilaan kanssa käydään. Samalla oppilaan kanssa voidaan käydä läpi asiaan liittyvät syyt, seuraukset ja jatkotoimet ongelman korjaamiseksi.

Perusopetuslain 7 luvun 36 §:n 1. momentin (13.6.2003/477) mukaan häiriköivä tai koulun järjestystä rikkova oppilas voidaan määrätä enintään kahdeksi tunniksi jälki-istuntoon tai hänelle voidaan antaa kirjallinen varoitus. Viime kädessä oppilas voidaan erottaa koulusta enintään kolmeksi kuukaudeksi, jos häiritsevä käyttäytyminen jatkuu jälki-istunnosta tai varoituksesta huolimatta.

Perusopetuslain 7 luvun 36 §:n 2. momentin (13.6.2003/477) mukaan opetusta häiritsevä oppilas voidaan määrätä poistumaan oppitunnin ajaksi. 3. Momentin mukaan oppilaan osallistuminen opetukseen voidaan evätä jäljellä olevan työpäivän ajaksi, jos tämä vaarantaa muiden oppilaiden tai opetustilassa työskentelevien turvallisuutta tai muuten häiritsee kohtuuttomasti opetusta. Jos oppilas ei noudata hänelle annettua poistumismääräystä tai poistuu koulun alueelta saatuaan tietää, että hänen oikeutensa opiskeluun on sen päivän osalta evätty, on opettajalla ja rehtorilla perusopetuslain 7 luvun 36 b §:n 1. momentin (13.6.2003/477) mukaan oikeus poistaa hänet koulun alueelta. Edellä mainitun pykälän 2. momentin mukaan opettaja ja rehtori voivat viime kädessä käyttää tarkoituksenmukaisia ja perusteltuja voimakeinoja oppilaan poistamiseen, jos tämä yrittää tehdä vastarintaa.

Edellä kerrottujen kurinpitotoimien lisäksi koululla on myös muita laissa säädettyjä oikeuksia koulussa vallitsevan järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseksi kuten oikeus tarkastaa oppilaiden tavaroita ja oikeus ottaa haltuun esineitä tai aineita. Koska ne eivät kuitenkaan niinkään liity kiusaamistapauksiin puuttumiseen, en käsittele niitä sen enempää.

Vaikka kouluilla onkin useita laissa säädettyjä oikeuksia ja keinoja kurinpidon, järjestyksen ja turvallisuuden säilyttämiseksi, on peruskouluissa ollut ilmeisesti epäselvyyksiä näiden oikeuksien ja keinojen soveltamisessa. Kouluille on ollut etenkin epäselvää, miten eri kurinpitotoimia tulisi soveltaa ja mitoittaa erilaisissa tilanteissa. Koulujen epäselvyydet kurinpitotoimien soveltamisessa saattavat näkyä esimerkiksi niiden vaihtelevina käytäntöinä ja yleisen toimintalinjan puutteena. (Varpula 2020.)

Ongelmalliseksi koulujen kurinpitotoimien soveltamisen saattaa myös tehdä perusopetuslain 7 luvun 36 c § (13.6.2003/477), jonka 1. momentin mukaan koulu ei saa aloittaa tai jatkaa kurinpitotoimea oppilasta kohtaan, jolla on vireillä syyte yleisessä tuomioistuimessa. Edellä mainitun pykälän 2. momentin mukaan tuomioistuimen syytteestä vapauttamaa oppilasta kohtaan ei myöskään saa kohdistaa kurinpitotoimea tai jatkaa sellaista, paitsi jos kyse on menettelystä, joka ei ole rikos. Koulu ei myöskään saa edellä mainitun pykälän 3. momentin mukaan määrätä kurinpitorangeistusta oppilalle samasta syyestä, josta tuomioistuin on

kyseisen oppilaan tuominut rangaistukseen. Oppilas voidaan kuitenkin määräaikaisesti erottaa koulusta, jos se on rikoksen tai siihen liittyvien seikkojen vuoksi perusteltua.

Edellä mainitun ongelman asettelu voidaan kääntää myös toisin päin, sillä Suomessa ei ole olemassa oikeuskäytäntöä siitä, voiko syyttäjä syyttää tai tuomioistuin tuomita oppilasta samasta teosta, josta koulu on määrännyt kurinpitotoimen. Asian tekee haastavaksi Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7. lisäpöytäkirjan 4 artikla, joka kieltää saman henkilön syyttämisen ja rankaisemisen samasta teosta kahdesti.

Ensisijaisesta puuttumisvelvollisuudesta huolimatta kiusaamistapauksista tehdään toisinaan ilmoituksia myös poliisille. Ennen kuin poliisi voi kiusaamistapausilmoituksen perusteella tai missään muussakaan asiassa ryhtyä toimenpiteisiin, täytyy poliisin arvioida, onko sillä toimivaltaa asiassa. Joka tapauksessa sekä poliisi että opetustoimi ovat lastensuojelulain 5 luvun 25 §:n 1. momentin (12.2.2010/88) mukaan velvollisia tekemään lastensuojeluilmoituksen saadessaan tehtävässään tietää lapsesta, jonka hyvinvointi herättää huolta. Lastensuojeluilmoitus on tehtävä kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle.

7. POLIISIN TOIMINTA KIUSAAMISTAPAUKSISSA

7.1 Poliisin toimivalta kiusaamistapauksissa

Julkinen valta tarkoittaa julkisen toimijan kohdistamaa vallankäyttöä luonnollisiin- ja oikeushenkilöihin. Julkista valtaa Suomessa käyttävät lähtökohtaisesti viranomaiset, koska Suomen perustuslain 124 §:n (11.6.1999/731) mukaan merkittävää julkista vallan käyttöä sisältäviä tehtäviä voidaan antaa ainoastaan viranomaisille kuten poliisille. (Jääskeläinen 2017, 17;19 & 21.)

Suomen perustuslain 1 luvun 2 §:n 3. momentin (11.6.1999/731) mukaan lähtökohtana kaikelle julkiselle vallan käytölle on lainalaisuusperiaate, jonka mukaan julkisen vallan käytön on perustuttava lakiin, sekä lakisidonnaisuuden vaatimus, jonka mukaan kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. (Jääskeläinen 2017, 10.)

Vaikka kouluilla onkin ensisijainen puuttumisvelvollisuus ja toimivaltuus kiusaamistapauksissa, on poliisin mahdollisesti reagoitava kiusaamistapaukseen, mikäli se tulee poliisin tietoon. Tällöin poliisin reagoinnin syynä voi olla, että kiusaaminen täyttää jonkun rikoksen tunnusmerkistön ja edellyttää poliisilta esitutkintatoimenpiteiden käynnistämistä tai sitten se muuten katsotaan tarpeelliseksi hoitaa esimerkiksi Ankkuritiimin ankkuritapaamisessa.

Poliisin reagoinnin taustalla on Poliisilain (22.7.2011/872) 1 luvun 1§:n 1. momentti, jonka mukaan poliisin tehtäviin kuuluu muiden muassa rikoksien ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen sekä syyteharkintaan saattaminen.

7.2 Kiusaamistapauksen tutkinta

Esitutkintalain 3 luvun 1§:n 1. momentin (22.7.2011/805) mukaan poliisin on otettava vastaan ilmoitus kiusaamistapauksesta ja virkavelvollisuuden velvoittamana kirjattava siitä ilmoitus, jos ilmoittaja epäilee, että kyseessä on rikos. Poliisin on siis otettava ilmoitus vastaan ja kirjattava siitä ilmoitus matalalla kynnyksellä. Mikäli poliisi epäilee, että asiassa on kyse rikoksesta, kirjaa poliisi asiasta rikosilmoituksen. Muussa tapauksessa asiasta kirjataan niin sanottu sekalaisilmoitus. Ilmoituksen vastaanottamisen ja sen kirjaamisen lisäksi poliisin on lisäksi huomioitava edellä 6. luvun lopussa mainittu lastensuojelulain 5 luvun 25 §:n 1. momentin (12.2.2010/88) mukainen velvoite tehdä lastensuojeluilmoitus. (Rantaeskola ym. 2014, 75–79.)

Ilmoittajan kannalta ei ole merkitystä, kirjaako poliisi asiasta rikosilmoituksen vai sekalaisilmoituksen, koska kirjatun ilmoituksen perusteella poliisin täytyy esitutkintalain 3 luvun 3§:n 1. momentin (22.7.2011/805) mukaan tehdä harkinta siitä, tuleeko kyseisessä asiassa käynnistää esitutkinta. Poliisin on käynnistettävä esitutkinta, jos poliisin on syytä epäillä asiassa rikosta tai kun ilmenee, että asiassa on syytä epäillä rikosta. Kynnys esitutkinnan käynnistymisellekään ei siis ole korkealla, vaan riittää, että poliisi pitää mahdollisena, että rikos on tapahtunut. 2. momentin mukaan päätöksen esitutkinnan käynnistämisestä tekee esitutkintaa johtava tutkinnanjohtaja. (Rantaeskola ym. 2014, 83-85.)

Tarvittaessa tutkinnanjohtaja voi esitutkintalain 3 luvun 9 §:n (22.7.2011/805) mukaan jättää esitutkinnan toimittamatta tai lopettaa sen, jos ilmenee, ettei asianomistajalla ole asiassa vaatimuksia ja jos kyseisen teon johdosta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja jota on myös kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä (Rantaeskola ym. 2014, 97–98). Mikäli esitutkinta lopetetaan edellä mainitun pykälän perusteella, voi poliisi antaa Esitutkintalain 10 luvun 3 §:n mukaan rikoksesta epäiltynä olleelle suullisen tai kirjallisen huomautuksen. Lainvalmistelutöiden mukaan huomauttaminen saattaa olla hyödyllinen keino puuttua alaikäisten tekemiin rikoksiin ja sillä saattaa olla nuoren tulevaisuutta ajatellen rikoksia ennalta estävä vaikutus. (Rantaeskola ym. 2014, 272–273.)

Suurin osa rikoslaissa säädetyistä rikoksista on niin sanottuja virallisen syytteen alaisia rikoksia. Virallisen syytteen alainen rikos tarkoittaa sitä, että poliisi voi toimittaa asiaan

liittyen esitutkinnan siitä huolimatta, vaatiiko asianomistaja asiassa rangaistusta vai ei. Rikoslaisissa on säädetty kuitenkin myös lievemmistä rikoksista, jotka ovat niin sanottuja asianomistajarikoksia. Esitutkintalain 3 luvun 4 §:n 1 momentin (22.7.2011/805) mukaan poliisi voi toimittaa esitutkinnan asianomistajarikoksen selvittämiseksi ainoastaan silloin, jos asianomistaja esittää asiassa rangaistusvaatimuksen.

Poliisin tekemän esitutkinnan lopputuotteena syntyy esitutkintapöytäkirja, johon on koottu kaikki esitutkinnassa selvitetty esitutkintamateriaali. Kun tutkittavana olevan rikosepäilyn esitutkinta on valmis, poliisi lähettää esitutkintapöytäkirjan eteenpäin syyttäjälle syyteharkintaa varten. Syyteharkinta on toimenpide, jossa syyttäjä ratkaisee, tuleeko asiassa nostaa syyte. Syytteen sijaan syyttäjä voi myös ohjata kyseessä olevan asian sovitteluun, määrätä sakon tai tehdä päätöksen syyttämättä jättämisestä. (Oikeusministeriö.)

Kuulustelulausumien ja muiden todisteiden kokoaminen ovat esitutkinnan keskeisiä toimenpiteitä. Kuulusteluissa poliisi kuulustelee asianosaisia ja todistajia ja kirjaa heidän kertomansa kuulustelupöytäkirjoihin, jotka liitetään osaksi esitutkintapöytäkirjaa. Tutkija ja viime kädessä tutkinnanjohtaja sekä syyttäjä tekevät ratkaisun siitä, mitä kuulusteluja ja esitutkintatoimenpiteitä on tarpeen asian tutkinnassa suorittaa. Myös asianosaisten pyytämät kuulustelut ja esitutkintatoimenpiteet täytyy suorittaa, mikäli asianosainen pystyy perustelemaan, että kyseisellä toimella on vaikutusta asiaan. (Helminen ym. 2014, 38.)

Esitutkintalain 1 luvun 2 §:n (22.7.2011/805) mukaan poliisin on esitutkinnassa selvittävä, onko mitään rikosta ylipäänsä tehty, millaiset ovat olleet kyseisen teon teko-olosuhteet sekä ketkä ovat olleet osallisina asiassa. Poliisin on riittävällä tehokkuudella suhteessa asian laatuun selvittävä sekä epäillyn syyllisyyttä että syyttömyyttä puoltavat seikat. Esitutkinnassa on myös selvittävä, millaista vahinkoa rikoksella on aiheutettu, millaista hyötyä rikoksella on saavutettu ja millaisia vaatimuksia rikoksen uhrilla asiassa on.

Esitutkintalain 3 luvun 5 §:n 1. momentin (22.7.2011/805) mukaan esitutkinta on toimitettava tarvittaessa myös alle 15-vuotiaan ollessa rikollisesta teosta epäilty sen selvittämiseksi, onko 15 vuotta täyttänyt ollut osallinen tekoon. Mikäli epäillään, että 15 vuotta täyttänyt on ollut osallisena tekoon, selvitetään myös alle 15-vuotiaan osalta esitutkinnassa selvittävät asiat. 2. Momentin mukaan alle 15-vuotiaan rikolliseen tekoon epäillyn osalta esitutkinta toimitetaan tarvittaessa asianomistajan pyynnöstä teolla menetetyin omaisuuden saamiseksi takaisin tai hänen vahingonkorvauslakiin perustuvan oikeutensa toteuttamiseksi, menettämisseuraamuksen edellytysten selvittämiseksi tai lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen tai muun epäillyn etuun vaikuttavan selvittämistarpeen vuoksi.

Sen lisäksi millaisia periaatteita ja esitutkintaan osallistuvien oikeuksia täytyy kiusaamista-pauksien esitutkinnassa esitutkintalain 4 luvun mukaisesti muutenkin huomioida ja noudattaa, on alle 18-vuotiaiden kohtelusta esitutkinnassa säädetty esitutkintalain 4 luvun 7 §:n 1. ja 2. momenteissa. 1. momentin (22.7.2011/805) mukaan alle 18-vuotiaan esitutkinnassa on otettava iän lisäksi huomioon hänen kehitystasonsa ja huolehdittava erityisesti siitä, ettei tutkintatoimenpiteistä koituisi alle 18-vuotiaalle haittaa koulussa, työpaikalla tai muussa hänelle tärkeässä ympäristössä. 2. Momentin mukaan alle 18-vuotiaaseen kohdistuvat tutkintatoimenpiteet on mahdollisuuksien mukaan annettava kyseisiin tehtäviin perehtyneille tutkijoille. 2. momentin mukaan poliisin pitää myös tarvittaessa neuvotella lääkärin tai muun asiantuntijan kanssa siitä, voidaanko alle 18-vuotiaaseen ylipäänsä kohdistaa tutkintatoimenpiteitä.

Sen lisäksi, että esitutkintalain 3 luvun 11 §:n 1. momentin mukaan rikoksen esitutkinta on muutenkin toimitettava ilman aiheetonta viivytystä, tulee edellä mainitun pykälän 2. momentin mukaan alle 18-vuotiaiden osalta esitutkinta toimittaa kiireellisesti. Ilman lain mainintaa tulisi esitutkinta toimittaa kiireellisesti myös alle 18-vuotiaiden asianomistajien kohdalla. (Rantaeskola ym. 2014, 108–110.)

Esitutkintalain 7 luvun 14 §:n 1. momentin (22.7.2011/805) mukaan alle 15-vuotiaan kuulusteltavan huoltajalla, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on oikeus olla mukana kuulustelussa. (Potila & Rantaeskola 2017, 59.)

Esitutkintalain 7 luvun 16 §:n 1. (22.7.2011/805) momentin mukaan poliisin on tehtävä ilmoitus sosiaaliviranomaiselle, ennen kuin poliisi voi kuulustella alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn tai rikolliseen tekoon epäillyn. Tällöin sosiaaliviranomainen tekee poliisin ilmoituksen perusteella harkinnan siitä, lähettääkö se edustajansa kuulusteluun. Edellä mainitun pykälän 2. momentin mukaan poliisin on toimitettava kuulustelusta laadittu kuulustelupöytäkirja sosiaaliviranomaisen edustajalle. (Rantaeskola ym. 2014, 218–219.)

Mikäli sosiaaliviranomainen ei lähetä edustajaansa alle 18-vuotiaan rikoksesta epäillyn kuulusteluun, eikä paikalla ole myöskään hänen avustajaansa tai laillista edustajaa, tulee poliisin Esitutkintalain 7 luvun 11 §:n 1. (22.7.2011/805) momentin mukaan huolehtia siitä, että kuulustelussa on läsnä esteetön kuulustelutodistaja. Edellä mainitun pykälän 2. momentin mukaan kuulustelutodistajan läsnä oleminen kuulustelussa voidaan kuitenkin korvata kuulustelutilaisuuden tallentamisella ääni- ja kuvatallenteeseen. Poliisin on tehtävä harkinta kuulustelutodistajan käyttämisestä ja kuulustelutilaisuuden tallentamisesta tapauskohtaisesti. (Rantaeskola ym. 2014, 211–213.)

Jos kuulusteltava on 15 vuotta täyttänyt vajaavaltainen ja hänen asemansa kuulustelussa on joko asianomistaja tai rikoksesta epäilty, hänen huoltajallansa, edunvalvojalla tai muulla laillisella edustajalla on esitutkintalain 7 luvun 14 §:n 2. (22.7.2011/805) momentin mukaan oikeus olla läsnä kuulustelussa, jos tämä tutkittavana olevan asian oikeudenkäynnissä saisi käyttää puhevaltaa vajaavaltaisen sijasta tai hänen ohellansa oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 tai 2 §:n (1.4.1999/444) mukaisesti. (Potila & Rantaeskola 2017, 59.)

Tutkija voi esitutkintalain 7 luvun 14 §:n 3. momentin (22.7.2011/805) mukaan kieltää vajaavaltaisen laillisen edustajan läsnäolon kuulustelussa, jos tämä on rikoksesta epäiltynä tutkittavana olevassa asiassa tai jos tämän läsnäolon voidaan muuten olettaa vaikeuttavan rikoksen selvittämistä.

7.3 Pakkokeinot esitutkinnassa

Pakkokeinolaissa (22.7.2011/806) on säännelty pakkokeinojen edellytyksistä ja niiden käytöstä. Pakkokeinot ovat erilaisia keinoja, joilla voidaan turvata rikosprosessin häiriötön kulku, kerätä näyttöä epäilystä rikoksesta ja estää rikollisen toiminnan jatkuminen. Pakkokeinoja voidaan käyttää koko esitutkinnan ajan siihen asti, kunnes tuomioistuimen tuomitsemien seuraamusten täytäntöönpano alkaa. (Helminen ym. 2014, 37.)

Lähtökohtana pakkokeinojen käyttämiselle on, että asiassa on syytä epäillä rikosta. Jos ei ole syytä epäillä rikosta, ei pakkokeinojen käyttämiselle ole pääsääntöisesti edellytyksiä. (Rantaeskola ym. 2014, 28.)

Poliisi päättää useiden pakkokeinojen käyttämisestä kuten henkilön kiinniottamisesta ja pidättämisestä, henkilötuntomerkkien ottamisesta, omaisuuden takavarikoimisesta ja kotietsinnän toimittamisesta. Joidenkin pakkokeinojen käyttämisestä päättää käräjäoikeus. Tällaisia ovat esimerkiksi vangitseminen, matkustuskieltoon määrääminen, hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon pantavan omaisuuden määrääminen sekä telekuuntelua, televalvontaa sekä teknistä tarkkailua koskevien lupien määrääminen. (Oikeusministeriö 2019.)

Pakkokeinolain 2 luvun 5 §:n 3. (30.1.2018/101) momentin mukaan alle 15-vuotiasta ei voi pidättää eikä alle 15-vuotiasta voi myöskään pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 4. momentin mukaan vangita. Alle 15-vuotiasta ei voida myöskään pakkokeinolain 5 luvun 1 §:n 2. momentin mukaan määrätä matkustuskieltoon.

Poliisi voi kuitenkin pakkokeinolain 2 luvun 1 §:n (30.1.2018/101) mukaan ottaa verekseltä tai pakenemasta tavatun rikoksesta epäillyn. Suppeassa merkityksessä kiinniotto tarkoittaa

sitä, että henkilö menettää vapautensa asian selvittämisen, kuulustelun tai muun esitutkinta-toimenpiteen ajaksi. Esitutkintalain 6 luvun 5 §:n 2. momentin mukaan alle 15-vuotias on erittäin painavista syistä velvollinen olemaan läsnä esitutkinnassa yli 12 ja enintään 24 tuntia kerrallaan. Erittäin painavia syitä saattaisivat olla esimerkiksi rikostutkintaan tai lastensuojeluun liittyvät asiat. Kiinniotto-oikeudesta huolimatta poliisin täytyy joka tapauksessa tehdä suhteellisuusperiaatteen edellyttämä intressipunninta ottaessaan alle 15-vuotiasta kiinni. (Helminen ym. 2014, 800–804.)

Pakkokeinolain 2 luvun 11 §:n 5. (30.1.2018/101) momentin mukaan alle 18-vuotiasta ei saa vangita tai määrätä edellään pidettäväksi vangittuna ilman painavia syitä.

7.4 Lapsen puhevalta kiusaamistapauksen tutkinnassa

Peruskoululain 5 luvun 32 §:n 2. momentin (476/1983) mukaan Suomen kansalaisen oppivelvollisuus alkaa sinä syyslukukautena, kun hän täyttää seitsemän vuotta. Oppivelvollisuus kestää kymmenen vuotta jollei opiskelija sitä ennen ole käynyt peruskoulua tai muuten suorittanut vaadittavaa oppimäärää jossain muussa oppilaitoksessa tai esimerkiksi kotona.

Holhustoimesta annetun lain 1 luvun 2 §:n (1.4.1999/442) mukaan kaikki alle 18-vuotiaat henkilöt ovat vajaavaltaisia. Koska peruskouluikäiset lapset ovat ikänsä puolesta vajaavaltaisia, tulee heidän keskinäisissä kiusaamistapauksissansa, joista on tehty tutkintapyyntö poliisille, huomioida puhevallan käyttöön liittyvät asiat.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:n 1. momentin (1.4.1999/444) mukaan alle 15-vuotiaan henkilön henkilöä koskevissa asioissa puhevalta on hänen huoltajallansa tai muulla laillisella edustajalla. Saman pykälän 2. momentin mukaan 15 vuotta täyttäneellä vajaavaltaisella henkilöllä on rinnakkainen puhevalta yhdessä huoltajansa tai laillisen edustajansa ohella henkilöään koskevissa asioissa. Henkilöä koskevia rikosasioita ovat esimerkiksi pahoinpitely, seksuaalirikokset ja kunnianloukkaus. (Potila & Rantaeskola 2017, 56.)

On kuitenkin myös huomioitava, että oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:n 2. momentin (1.4.1999/444) mukaan 15 vuotta täyttänyt vajaavaltainen henkilö käyttää yksin puhevaltansa, mikäli hänellä on oikeus vallita sitä, mihin rikos on kohdistunut. Tällöin kyse on esimerkiksi alle 15 vuotta täyttäneen omalla työllä ansaitusta omaisuudesta, johon rikos on kohdistunut. (Potila & Rantaeskola 2017, 56.)

7.5 Kiusaamistapauksien sovittelu

Eräs mahdollinen tapa koulukiusaamistapausten selvittämiseen ja koulukiusaamiskierteen katkaisemiseen on sovittelu. Sovittelu saattaa olla joskus kiusaamistapausten osapuolten sekä myös poliisin edun mukaista. (Laakkonen 2016.)

Päijät-Hämeen alueella sovittelupalvelun tuottaa Harjulan Setlementti ry. Palvelun johdosta, ohjauksesta ja valvonnasta vastaa valtakunnallisesti sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. (Harjulan Setlementti ry.)

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (9.12.2005/1015) sääntelee sovittelusta. Sen 1 luvun 1 §:n 1. momentin mukaan sovittelu on maksuton palvelu, jossa rikoksesta epäilty ja rikoksen uhri kohtaavat toisensa sovittelutoimistossa puolueettoman ja tehtäväänsä koulutetun sovittelijan välityksellä. Sovittelussa osapuolet voivat käsitellä rikoksen uhrille aiheutuneita haittoja sekä pyrkiä sopimaan niiden korvauksista.

Sovittelulain 1 luvun 2 §:n 1. momentin (9.12.2005/1015) mukaan sovittelu perustuu kummankin osapuolen vapaaehtoiseen suostumukseen. 2. momentin mukaan alaikäisen on annettava suostumuksensa sovitteluun henkilökohtaisesti ja myös hänen huoltajansa tai laillisen edustajan tulee suostua asian sovitteluun.

Sovittelulain 1 luvun 3 §:n 1. momentin (9.12.2005/1015) mukaan soviteltavia rikoksia ei ole erikseen jaoteltu, vaan ne arvioidaan sovittelutoimistossa tapauskohtaisesti. Rikoksen laadun ja tekotavan lisäksi arvioinnissa otetaan huomioon osapuolten välinen suhde sekä tapaus kokonaisuutena. Asiaa ei voida sovittaa, jos rikoksesta epäilty kiistää sen tapahtumainkulun kannalta pääasialliset tosiseikat tai jos kyseessä on alaikäiseen kohdistunut rikos, jossa uhrilla on erityisen suojan tarve. Sovittelun edellytyksenä on myös, että se on uhrin edun mukaista.

Edellä mainitun lain 3 luvun 13 §:n 1. momentin (9.12.2005/1015) mukaan aloitteen sovittelusta voi tehdä kumpikin osapuoli tai joku viranomainen, esimerkiksi poliisi. Jos kyseessä on alaikäinen, myös hänen huoltajallaan tai laillisella edustajallaan on oikeus tehdä sovittelua koskeva aloite. 2. momentin mukaan perheväkivaltatapauksissa ainoastaan poliisilla ja syyttäjällä on oikeus tehdä aloite sovittelusta.

Sovittelussa osapuolet tekevät kirjallisen sopimuksen, mikäli he pääsevät asiassa sovintoon (Rikosuhripäivystys). Sovittelutoimisto seuraa sovittelussa syntyneen sovittelusopimuksen toteutumista. (Harjulan Setlementti ry.) Mikäli osapuolet eivät saa asiaa soviteltua

sovittelussa, poliisi suorittaa esitutinnan loppuun ja asia voidaan viedä eteenpäin syyttäjälle (Rikosuhripäivystys).

Sovittelusta voi hyötyä kumpikin osapuoli. Osapuolten jatkon kannalta voi olla ylipäänsä hyödyllistä, että he saavat keskenään sovittelua asiansa. Sovinto voi myös vaikuttaa esitutinnan rajoittamiseen. Jos kyseessä on asianomistajarikos, joka saadaan sovittelua sovittelutoimistossa, ei asiasta nosteta syytettä, ellei yleinen etu niin vaadi. Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa syyteharkinnan tekee syyttäjä, mutta onnistuneen sovittelun johdosta syyttäjä saattaa päätyä syyttämättä jättämiseen. (Harjulan Settlementti ry.) Sovittelussa aikaan saatu sovinto voi vaikuttaa myös tuomioistuimen ratkaisuun. Tuomioistuin voi päätyä sovittelun vuoksi rangaistuksen tuomitsematta jättämiseen, lieventämiseen tai rangaistuslajin vaihtamiseen (Rikosuhripäivystys).

8. TUTKIMUSTEHTÄVÄ

8.1 Tutkimuksen tavoitteet ja tarkoitus

Toteutin tutkimukseni saadakseni vastauksia seuraaviin tutkimuskysymyksiin:

- Miten Päijät-Hämeen Ankkuritiimin Ankkuripoliisi selvittää poliisin tietoon tulleita peruskoulujen oppilaiden välisiä kiusaamistapauksia
- Millaisia poliisin tietoon tulleet kiusaamistapaukset ovat
- Miten poliisi hyödyntää Ankkuritiimin muita viranomaisia tai Ankkuritiimin ulkopuolisia viranomaisia kiusaamistapausten selvittämisessä.
- Millaisia haasteita kiusaamistapausten selvittämisessä on

Toteuttaakseni mahdollisimman laadukkaan tutkimuksen rajasin melko reilusti tutkimukseni aiheita. Koska Ankkuritoiminta vaihtelee muutenkin paikkakunnittain ja poliisilaitoksittain, aiheeni käsittelee ainoastaan Päijät-Hämeen Ankkuritiimin poliisitoimintaa.

Rajasin aiheeni käsittelemään nimenomaan Ankkuritiimin toimintaa peruskoulujen oppilaiden välisissä kiusaamistapauksissa, koska Päijät-Hämeen Ankkuritiimille kuuluvat

kaikki alle 18-vuotiaiden tekemät rikokset tai rikolliseksi teoksi epäillyt teot.

Näin ollen lähtökohtaisesti kaikki ne peruskoulujen väliset kiusaamistapaukset, joista tehdään poliisille ilmoitus, päätyvät Ankkuritiimin hoidettavaksi.

Vaikka Ankkuritiimiin kuuluu useita eri viranomaisia, tutkimukseni käsittelee pääsääntöisesti poliisin toimintaa ja ainoastaan sivuaa muiden Ankkuritiimissä toimivien viranomaisten toimintaa. Käsittelem tutkimuksessani pääsääntöisesti poliisin toimintaa, koska kyseessä on poliisiammattikorkeakoulun opinnäyte ja muiden viranomaisten toimintaan perehtyminen olisi laajentanut opinnäytetyöni aiheen liian suureksi. Tutkimukseni sivuaa muiden Ankkuritiimissä toimivien viranomaisten toimintaa siltä osin, kuin se on olennaista poliisi-toiminnan kannalta.

Käsittelem tutkimuksessani ainoastaan peruskoulujen oppilaiden välisiä kiusaamistapauksia, koska kiusaaminen peruskouluissa on yleinen ja yhteiskunnallisesti merkittävä ongelma ja koska peruskouluikäiset nuoret ovat muutenkin ikänsä puolesta Ankkuritiimille kuuluvaa kohderyhmää.

8.2 Tutkimuksen toteutus

Ennen tutkimustani jouduin pohtimaan, mitä tutkimusmenetelmää käyttäisin tutkimuksessani, jotta saisin mahdollisimman tehokkaasti ja taloudellisesti tarkkaa ja luotettavaa tietoa asettamilleni tutkimuskysymyksille (Hirsjärvi & Hurme 2015, 34). Koin, että parhaiten soveltuva menetelmä tutkimusaineiston keräämiseen olisi toteuttaa haastatteluita. Tiedon saamisen lisäksi päätin toteuttaa haastatteluita myös siksi, koska niiden toteuttaminen on joustava ja monikäyttöinen tutkimusmenetelmä (Hirsjärvi & Hurme 2015, 34).

Haastatteluissa haastattelijä voi toistaa haastateltavalle henkilölle esittämänsä kysymyksen, oikaista väärinkäsitystä, selventää ilmaisun sanamuotoa ja käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Haastattelussa kysymyksiä voidaan esittää siinä järjestyksessä kuin haastattelijä haluaa, mikä on myös omiaan luomaan joustavuutta ja näin myös toteuttamissani haastatteluissa kävi. (Tuomi ym. 2018, 64.)

Haastattelun etu on myös se, että haastattelijä voi havainnoida, kuinka haastateltava kertoo asioita tai vastaa hänelle esitettyihin kysymyksiin. Tutkimukseni kannalta en kuitenkaan kokenut tärkeäksi havainnoida tapaa, miten haastateltavat vastasivat esittämiini kysymyksiin. Mikäli havaintoja hyödynnettäisiin tutkimuksessa, pitäisi tutkimuksen raportissa ja tuloksissa olla maininta, jos tällaista havaintoa käytettäisiin ja miten se olisi vaikuttanut tuloksiin. (Tuomi ym. 2018, 64.)

Tutkimukseni tarkoituksena on selvittää opinnäytetyöni ja siihen liittyvien tutkimuskysymysten vastauksien perusteella nykytilaa nimenomaan Päijät-Hämeen Ankkuritiimissä.

Tutkimukseni tarkoitus ei ole yleistää asioita, mikä on laadulliselle tutkimukselle tyypillistä (Tuomi ym. 2018, 64).

Koska tutkimukseni käsitteli nimenomaan poliisitoimintaa, haastattelin tutkimustani varten kaikki Päijät-Hämeen Ankkuritiimin poliisit (kaksi vanhempaa rikoskonstaapelia) sekä Ankkuritiimin tutkinnanjohtajan. Päätin toteuttaa kahden vanhemman rikoskonstaapelin haastattelut tekemällä teemahaastattelut. Teemahaastattelulla tarkoitetaan haastattelua, jolla pystytään tutkimaan erilaisia ilmiöitä ja hakemaan vastauksia erilaisiin ongelmiin. (Tuomi ym. 2018, 65.) Teemahaastattelussa haastattelu etenee etukäteen laadittujen teemojen mukaisesti (Hirsjärvi & Hurme 2015, 48).

Tuomen mukaan teemahaastattelun ero esimerkiksi lomakehaastatteluun tai syvähaastatteluun on kyselyn ja tutkimuksen toteutuksen strukturoinnin aste (Tuomi ym. 2018, 65). Toisaalta myös ilmiötä kuvaava teoria ja tutkimusmenetelmää perustelevat teoreettiset oletukset ovat erilaisia. Teemahaastattelu on kuitenkin puolistrukturoitu ja lähellä syvähaastattelua (Tuomi ym. 2018, 65). Puolistrukturoidun haastattelun määrittely vaihtelee, mutta yleisesti ottaen sillä tarkoitetaan sitä, että haastattelu etenee niin, että kaikille haastateltaville esitetään suurin piirtein samassa järjestyksessä samat kysymykset (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Teemahaastattelun etu on, että siinä voidaan saada lisää tietoa esittämällä jatkokysymyksiä ja tarkentavia kysymyksiä haastateltavan antamiin vastauksiin perustuen (Tuomi ym. 2018, 65). Päädyin teemahaastatteluiden toteuttamiseen myös siksi, että pystyisin laajemmin keskustelemaan haastateltavien kanssa tutkimukseeni liittyvistä asioista, ja tiedostin, että minulla tulisi todennäköisesti paljon kysymyksiä mieleen haastatteluiden edetessä.

Tiedon tavoittelussa teemahaastattelu korostaa haastateltavan omia tulkintoja kyseessä olevasta asiasta. Teemahaastattelut eivät ole toteutukseltaan yhdenmukaisia, vaan niiden yhdenmukaisuuden vaateet vaihtelevat tutkimuksittain. (Tuomi ym. 2018, 65.) Tekemäni teemahaastattelut noudattivat etukäteen laatimaani haastattelurunkoa (Liitteet) mutta esitin myös jatkokysymyksiä saamiini vastauksiini. Tekemäni haastattelut olivat muutenkin paikka paikoin melko rentoja ja keskustelunomaisia.

Koska teemahaastattelussa tulee kuitenkin tavoitella merkityksellisiä vastauksia tutkimuksen tarkoituksen ja ongelmanasettelun tai tutkimustehtävän mukaisesti, pohdin etukäteen, millaisia kysymyksiä esittäisin haastattemilleni henkilöille. Teemahaastattelun teemojen tulee periaatteessa perustua tutkittavasta ilmiöstä jo tiedettyyn tietoon, minkä vuoksi perehdyin aiheestani jo tiedettyyn tietoon, ennen kuin toteutin haastatteluni. Yleensä se saattaa

kuitenkin vaihdella, kuinka paljon tai vähän teemoihin liittyvät kysymykset perustuvat tutkimuksen viitekehukseen. (Tuomi ym. 2018, 67.)

Noudattaakseni hyvää etiikkaa haastatteluissa pyysin jokaiselta haastattelemaltani henkilöltä suostumuksen haastatteluun ja annoin heidän ymmärtää, ettei heidän ole pakko suostua haastateltavaksi. Kaikki henkilöt, joita pyysin haastatteluun, antoivat suostumuksensa.

Haastatteleman kahden rikoskonstaapelin osalta ilmoitin kummallekin, että toteuttaisin haastattelun heidän osaltaan teemahaastatteluna, joka tulisi olemaan keskustelunomainen ja rento tilanne, jossa esittäisin jatkokysymyksiä heidän antamien vastauksien perusteella.

Koska haastattelun onnistumisen kannalta on tärkeää, että haastateltava tietää etukäteen, mitä häneltä kysytään, tai ainakin tietää mihin aiheeseen tai teemaan kysymykset liittyvät, kerroin kummallekin haastattelemalleni rikoskonstaapelille etukäteen ennen haastattelua opinnäytetyöni aiheen ja kerroin millaisia teemoja haastatteluni koskisi ja millaisia apukysymyksiä tulisin haastattelussani heiltä kysymään. (Tuomi ym. 2018, 63.) Kysyin myös kummaltakin heidän suostumuksensa haastattelun äänittämiseen, johon kumpikin antoi suostumuksensa. Kerroin kummallekin ennen haastatteluita, että minä olisin ainut henkilö, joka käsittelisi heidän antamia tietoja ja haastatteluiden äänitteitä ja tulisin hävittämään ne asianmukaisesti heti tutkimukseni valmistuttua.

Haastatteleman tutkinnanjohtajan osalta päädyin toteuttamaan sähköpostihaastattelun teemahaastattelun sijaan. Päädyin hänen osaltaan sähköpostihaastatteluun lähinnä siksi, että hänellä oli kesäloma, jonka vuoksi en halunnut vaivata häntä haastattelulla. Koin lisäksi, että hänelle esittämäni kysymykset olivat täsmällisiä kysymyksiä, joiden osalta en kokenut tarpeelliseksi keskustelunomaista teemahaastattelua, niin kuin kahden rikoskonstaapelin kohdalla.

Teemahaastattelut toteutettiin yksittäin Lahden pääpoliisiasemalla Päijät-Hämeen Ankkuri-tiimin neuvotteluhuoneessa työpäivän aikana. Haastattelut sujuivat ilman häiriöitä tai keskeytyksiä ja kestivät kumpikin noin 40 minuuttia. Haastatteluiden äänittämisen toteutin puhelimellani. Siirsin haastatteluiden jälkeen äänitteet tietokoneelle ja kuuntelin niitä läpi käyttäen VDJ7 ja Windows Media Player –sovelluksia. Litteroin äänitteet tekstimuotoon käyttäen Microsoft Word-sovellusta. Puhelimella äänitettyjen haastatteluiden äänenlaatu oli hyvä eikä niissä ollut kohtia, joista ei olisi saanut selvää. Litteroinnin jälkeen jäsentelin litteroinnit ja analysoin ne niiden sisältöjen mukaan. Kun olin saanut litteroinnit jäsenneiltyä ja

analysoitua, poimin niistä tutkimukseni ja asettamieni tutkimuskysymyksiä kannalta olennaisimmat asiat ja purin ne opinnäytteeseeni.

Mielestäni onnistuin haastatteluissa saamaan kattavasti tämänhetkistä tietoa aiheistani käsittelevään aiheeseen ja asettamiini tutkimuskysymyksiin. Tiedostin jo etukäteen, että haaste tulisi olemaan haastateltavien henkilöiden määrä. Alun perin olinkin suunnitellut, että olisin haastatellut poliisien lisäksi esimerkiksi jonkun koulun rehtoria, Harjulan Setlementin edustajaa, lastensuojelutyöntekijää ja nuorisotyöntekijää. Koska rajasin aiheeni koskemaan nimenomaan poliisitoimintaa, koin, että tutkimukseni aiheeseen ja tutkimuskysymyksiini liittyen saisin laadukkainta tietoa haastatteleamalla ainoastaan Ankkuritiimissä toimivia poliiseja. Tämän vuoksi jätin muut toimijat ja viranomaiset haastatteleematta.

Teemahaastatteluiden litterointeja tehdessäni huomasin, että olin haastatteluissa esittänyt muutamia johdattelevia kysymyksiä, mikä johtui vahvoista olettamuksistani esittämiini kysymyksiin. Mielestäni tämä ei kuitenkaan merkittävästi kyseenalaistanut haastatteluideni uskottavuutta, koska johdattelevia kysymyksiä oli vain muutama ja haastateltavat saattoivat antaa johdattelevasta kysymyksestäni huolimatta vastauksen, joka poikkesi täysin johdattelestani.

9. TUTKIMUKSEN TULOKSET

Pitäkseni haastattelemani henkilöt anonyymeina esittelen heidän antamiaan vastauksia käyttämällä heidän oikeiden nimien sijaan heille antamiani nimityksiä. Tutkimukseni tuloksissa käytän kahdesta haastattelemastani rikoskonstaapelista nimityksiä A ja B. Haastattelemastani tutkinnanjohtajasta käytän nimitystä C.

9.1 Poliisin tietoon tulleiden kiusaamistapausten selvitysprosessi Ankkuritiimissä

”Selvitystä tehdään tapauskohtaisen arvion perusteella. Merkitystä on erityisen paljon sillä, millaista kiusaaminen on ollut. Pääsääntöisesti selvittäminen tapahtuu puhuttamalla osallisia joko puhelimitse tai henkilökohtaisesti.” (C 2020.)

Ankkuritiimin ja poliisin toiminnan kannalta koin tarpeelliseksi selvittää, millainen Päijät-Hämeen Ankkuritiimin resurssi ylipäänsä on. Niin kuin Sisäministeriön laatimassa Ankkurikirjassakin mainittiin, myös haastatteluissa ilmeni, että Ankkuritiimien kokoonpanot vaihtelevat poliisilaitoksittain ja tiimeittäin ja joissain saattaa olla esimerkiksi enemmän poliiseja mukana. Päijät-Hämeen Ankkuritiimin kokoonpanoon kuuluu tällä hetkellä kaksi poliisia, sosiaalityöntekijä sekä neljä nuorisotyöntekijää. Poliisit ja sosiaalityöntekijä ovat

kokoaikaisesti Ankkuritiimissä, mutta kunkin nuorisotyöntekijän työajasta ainoastaan neljäsosa kuuluu Ankkuritiimissä toimimiseen.

Haastatteluissa tuli ilmi, että Päijät-Hämeen Ankkuritiimi ja sen toiminta on muuttunut verrattain lyhyessä ajassa paljon ja tulee mahdollisesti myös jatkossa muuttumaan. Suurena muutoksena pidettiin sitä, että kaikki alle 18-vuotiaiden, mutta pääsääntöisesti yli 13-vuotiaiden jutut, tulevat nykyään Ankkuritiimille hoidettavaksi. Ankkuritiimi ei kuitenkaan hoida juttuja, joihin liittyy seksuaalirikoksia, perheväkivaltaa tai sellaisia seikkoja, jotka edellyttäisivät poliisilta pitkäkestoisempaa tutkintaa.

Ilmeni, ettei Ankkuritiimi aikaisemmin ollenkaan tutkinut nuorten rikoksia, vaan ainoastaan hoiti nuorten puhutuksia. Pääsääntöisesti kaikkien alle 18-vuotiaiden tapausten tuleminen Ankkuritiimin hoidettavaksi koettiin kuitenkin hyväksi muutokseksi. Nykyistä linjaa pidettiin hyvänä, koska näin Ankkuritiimi saa paremman kokonaiskäsityksen nuoriin liittyvistä asioista ja voi nuoriin liittyviä ilmiöitä ja asioita havaittuaan vaikuttaa myös heidän ongelmien kehittymiseen ennalta estävästi. Ankkuritiimissä voidaan käsitellä nuorten asioita myös muulla perusteella kuin nuoren epäillyksi tekemän rikoksen tai rikollisen teon vuoksi. Tällöin kyse saattaa olla esimerkiksi nuoren päihdeongelmasta tai huolta herättävistä olosuhteista.

Haastatteluissa tuli ilmi, että kiusaamistapauksesta poliisille ilmoittaa tyypillisesti koulu, kiusatun vanhemmat tai joku muu viranomainen kuten lastensuojelutyöntekijä tai psykologi. Kiusaamistapaus saattaa joskus tulla poliisin tietoon myös jonkun toisen rikostutkinnan yhteydessä. Tieto kiusaamistapauksesta saattaa tulla suoraan Ankkuritiimille, tai jos ilmoitus tulee sähköisenä rikosilmoituksena, se kulkeutuu Ankkuritiimille esikäsittelyryhmän kautta.

Kun poliisille on tullut tieto kiusaamisesta, se, miten Ankkuritiimissä toimiva poliisi selvittää kiusaamistapauksen, on tapauskohtaista ja siihen vaikuttaa monet eri seikat. Erityisen suuri merkitys on sillä, millaista kiusaaminen on ollut. Mikäli kyseessä on laajamittaisempi kiusaamisilmiö, voidaan asia ohjata EET-ryhmälle (ennalta estävä toiminta -ryhmä), joka voi käydä esimerkiksi kyseisessä koulussa luennoimassa kiusaamiseen liittyen ja pitämässä kasvatusopetusta kiusaamiseen liittyen. Mikäli kiusaamistapauksessa on kyse yksittäisten henkilöiden välisestä kiusaamisesta ja yksilöidyistä teoista, hoitaa Ankkuritiimi asian selvittämisen.

Haastatteluissa ilmeni, että yksi eniten poliisin toimintaan kiusaamistapauksissa vaikuttava seikka on osallisten ikä. Alle 15-vuotiaiden osalta koettiin, että poliisin perinteiset rikostorjuntakeinot jäävät vähäisiksi. Tällöin poliisin toimintaa rajoittaa rikoslain 3 luvun 4 §:n 1. momentin (13.6.2003/515) mukaan säädetty rikosoikeudellisen vastuun ikäraja, jonka mukaan rikoksen tekijän rangaistusvastuun edellytyksinä on mm. 15 vuoden ikä. Alle 15-vuotias rikolliseen tekoon epäilty saatetaan tapauskohtaisesti kutsua poliisilaitokselle Ankkuripuhutukseen. Muuten alle 15-vuotiaiden osalta poliisi joutuu pääsääntöisesti tukeutumaan eri viranomaisiin ja toimijoihin. Alle 15-vuotiaiden jutut voidaan ohjata esimerkiksi sovitteluun, tai asia voi siirtyä jo ennen ankkuripuhutusta tai sen jälkeen toiselle viranomaiselle esimerkiksi lastensuojelun tai nuoristyön piiriin. Alle 15-vuotiaatkin kuitenkin puhutetaan kiusaamistapauksen selvittämiseksi, ja mikäli kiusaaminen täyttää rikoksen tunnusmerkistön ja asiaan osallinen tai osalliset ovat yli 15-vuotiaita, selvittää poliisi asiaa kuulustelemalla heitä.

Jos kiusaamistapauksessa on yli 15-vuotias rikoksesta epäilty ja jos kiusaaminen täyttää jonkun rikoksen tunnusmerkistön, noudattelee poliisin toiminta hyvin pitkälti normaalia rikostutkintaa. Haastateltavat katsoivat olennaiseksi seikaksi kiusaamistapauksessa aloitetun tutkinnan osalta näytön saamisen, mitä varten poliisi kuulee sekä asianomistajaa että rikoksesta epäiltyä. Kiusaamistapauksiin liittyy myös lähes aina silminnäkijöitä, joilta voidaan saada selvitystä tutkittavasta asiasta.

Joka tapauksessa kiusaamistapauksen selvittämiseen kuuluu osallisten puhuttaminen, joko puhelimitse tai kasvokkain. Kiusaamisen selvittämisen tavoitteena on käyttää mahdollisimman kustannustehokasta tapaa, jolla mahdollistettaisiin kiusaamisen loppuminen ja kiusatun sekä kiusaajan ymmärrys siitä, ettei kiusaaminen ole hyväksyttävää.

”No puhelimia on otettu takavarikkoo. Ku niistä on etitty justiinsa vaikka jotain kuvia. Ehkäpä. No ihan sehän riippuu ihan rikosnimikkeestä, et oikeesti, jos joku hakkaa jollain jonku, niin miks ei sitä voida hakee kotoota ja kattoo löytyyks sieltä rikoksen tekovälinettä ja muuta. Että sehän on sitte tutkinnanjohtajasta kiinni.” (A 2020.)

Puhuttamisen ja kuulustelemisen lisäksi kiusaamistapauksessa voi tulla tarpeen vaatiessa kyseeseen myös pakkokeinot. Tapauskohtaisesti voidaan harkita esimerkiksi kotietsinnän suorittamista tai esineen, esimerkiksi puhelimen, takavarikoimista. Haastatteluissa ilmeni, että nuoret kuvaavat lähes aina tapahtumia ja levittävät tapahtumista otettuja kuvia ja videoita, joita poliisi voi sitten myöhemmin käyttää näyttönä tapahtumista.

Kiusaamistapauksissa sovellettavat pakkokeinot riippuvat mm. rikosnimikkeestä. Mikäli kiusaamiseen liittyy vakavampi rikosnimike, esimerkiksi törkeä pahoinpitely, voidaan

pakkokeinoja käyttää laajemmin. Pakkokeinojen käyttäminen on kuitenkin kiinni tutkin-
nanjohtajasta, jolla on päätösvalta niiden käyttämisestä.

Alle 18-vuotiaiden nuorten kiusaamistapausten selvittämisen kannalta koin myös tarpeel-
liseksi selvittää miten poliisin tulisi ylipäänsä kohdata nuoria työssään. Haastatteluissa il-
meni, että nuorten kanssa olisi tärkeää tulla yleensäkin toimeen heidän kanssaan ja osata
kommunikoida heidän kanssaan. Tärkeänä ominaisuutena nuorten kohtaamisessa pidettiin
avoimuutta. Kohtaamistilanteessa poliisin olisi hyvä olla jämäkkä, mutta reilu. Toiminnan
tulisi lisäksi olla suoraviivaista ja käytännönläheistä ja siinä tulisi käyttää maalaisjärkeä.
Tärkeäksi koettiin myös se, että nuoren kanssa toimittaisiin inhimillisesti ja niin, että nuori
pysyisi kartalla siitä, mitä tapahtuu ja että hän tiedostaisi, että poliisi yrittää hoitaa hänen
asiaansa siten, että hän pärjäisi elämässään mahdollisimman hyvin. Myös toimeliaisuutta
pidettiin tärkeänä ominaisuutena, koska alle 18-vuotiaiden jutuissa on kahden kuukauden
aikapaine, joka edellyttää sitä, että poliisin tulisi kyseisen ajan sisällä aloittaa toimenpiteet
jutun selvittämiseksi.

9.2 Muut viranomaiset kiusaamistapausten selvittämisessä

*”...kouluilla on hyvät puuttumiskeinot kiusaamistapauksiin, mut niitä ei hyödynnetä
riittävästi” (B 2020).*

Haastatteluissa ilmeni, että poliisi tekee Ankkuritiimissä yhteistyötä kaikkien viranomais-
ten kanssa, jotka työskentelevät nuorten parissa. Mitään yhteistyötähoa ei lähtökohtaisesti
suljeta ulkopuolelle, vaan kaikkia asian selvittämistä hyödyttäviä ja tarkoituksenmukaisia
keinoja käytetään. Yhteistyötä tehdään monipuolisesti valtion, kunnan ja yksityisen sekto-
rin toimijoiden kanssa. Esimerkkeinä yhteistyökumppaneista mainittiin koulut, järjestöt ja
seurakunnat. Erityisesti kiusaamistapauksissa mukana on poliisin lisäksi omalta osaltaan
sosiaaliviranomainen ja etenkin kiusaajan jatkotyöskentelyssä hyödynnetään nuorisotyön-
tekijöitä. Ankkuritiimissä toimivaa sosiaalityöntekijää hyödynnetään toiminnassa muuten-
kin päivittäin. Sosiaalityöntekijän tehtäviin kuuluu mm. harkita ja tapauksen mukaan saat-
taa sosiaaliviranomaisten toimivaltaan kuuluvien palveluiden piiriin. Osa-aikaisille nuori-
sotyöntekijöille yritetään ohjata nuoria heidän kehityksensä seurannan mahdollistamiseksi.
Kiusattujen osalta poliisi pyrkii järjestämään esimerkiksi nuorisopsykologin apua kiusaa-
misesta aiheutuneiden traumojen hoitamiseen, mikäli se on tarpeellista. Syyttäjän kanssa
poliisi tekee yhteistyötä silloin, kun esitutkintalaki sitä edellyttää tai jos se on muuten tar-
koituksenmukaista.

”Kiusaamistapauksissa usein erittäin tärkeä yhteistyötaho on koulu. Koululla on käsitys osapuolien välisistä suhteista, historiasta ja nykytilasta.” (C 2020.)

Olennaista kiusaamistapausten selvittämisessä on tiedonkeruu. Tietoa poliisi voi saada esimerkiksi koulun kautta tai sosiaaliviranomaiselta. Koulua pidettiin erittäin tärkeänä yhteistyötahona nimenomaan kiusaamistapausten selvittämisessä. Koulujen osalta poliisi on yhteydessä pääsääntöisesti rehtoriin, joka voi viestiä asiaa tarpeen vaatiessa eteenpäin muulle koulun henkilökunnalle. Rehtorin lisäksi poliisi voi asian mukaan olla yhteydessä myös esimerkiksi opettajiin, koulukuraattoriin, kouluterveydenhoitajaan tai koulupsykologiin.

B:n mukaan kouluilla olisi hyvät puuttumiskeinot koulukiusaamiseen, mutta hänen mielestään koulut eivät sovelle niitä riittävästi. Hänen mukaansa kyse on enimmäkseen siitä, etteivät koulut tiedosta omia puuttumiskeinojaan ja että niillä on resurssipulaa esimerkiksi valvonnan suhteen. A:n mielestä koulut saattavat olla tietoisia omista puuttumiskeinoistaan, mutta koulujen välillä saattaa olla vaihtelua sen suhteen, puuttuvatko ne kiusaamistapauksiin niin kuin pitäisi. Opettajien puuttumattomuutta tukee myös tutkimus (Cedercreutz 2001), jonka mukaan opettajien on haastavaa tunnistaa oppilaiden välistä kiusaamista (Salmivalli 2010, 47).

Kiusaamistapauksia voidaan myös ohjata sovitteluun. A:n mukaan suurin osa hänen jutuisiaan menee sovitteluun ja hänen mukaansa yksittäisiä tapauksia lukuun ottamatta useimmat tapaukset saadaan soviteltua ja tulokset ovat hyviä. Sovittelua pidettiin hyvänä keinona myös laajojenkin ristiriitojen ratkaisemisessa ja sovittelulla koettiin olevan mahdollisesti tilannetta rauhoittava vaikutus osallisten jatkoa ajatellen. C:n mielestä sovittelu on osoittautunut hyväksi keinoksi etenkin kiusaamistapauksissa, joissa olisi tärkeää käsitellä osallisten välisiä suhteita ja tapahtumia, eikä pelkästään yksittäisten tekojen rikostunnusmerkistöjen täyttymistä.

Koulukiusaamistapauksia on mahdollista sovittaa ja joskus sovittelulla saadaankin kiusaaminen loppumaan. Sovittelun hyvänä puolena voidaan pitää sitä, että siellä kohdatessaan osapuolet voivat keskenään käydä asiaa läpi ja etsiä ratkaisua tilanteen korjaamiseksi. (Laakkonen 2016.)

Sovittelua ei kuitenkaan välttämättä ymmärretä hyödyntää kiusaamistapauksessa, vaikka kyseessä onkin ilmainen ja laissa säädetty palvelu. Sovittelualoitteen ei myöskään tarvitse tulla poliisin kautta, vaan sen pystyisi tekemään myös esimerkiksi koulu. (Rautiainen 2017.)

9.3 Poliisin tietoon tulevat kiusaamistapaukset

”No ne vaihtelee tosi paljon. Että se skaala on laaja, mutta siel on tämmöstä henkistä väkivaltaa, haukkumista. Nykyään paljon somessa tämmöstä kaltoinkohtelua. Sitte myös fyysistä väkivaltaa ja niin ku aikasemmin sanoin, niin useimmiten ne täyttää jonkun rikoksen tunnusmerkistön lievistä pahoinpitelystä laittomiin uhkauksiin ja niin edelleen.” (B 2020.)

Haastatteluissa tuli ilmi, että poliisille tietoon tulevat kiusaamistapaukset vaihtelevat paljon. Kiusaamistapauksiin liittyy yleensä mm. lievää väkivaltaa, haukkumista ja uhkailua. Yhden konkreettisen tapahtuman sijaan poliisin tietoon tullut kiusaamistapaus muodostaa useimmiten ajallisen jatkumon, joka pitää sisällään useita eri tapahtumia. Kiusaamista tapahtuu myös sosiaalisessa mediassa esimerkiksi kuvia levittämällä. Nimenomaan kuvien levittäminen koettiin viimeisimmäksi kiusaamismuodoksi. C:n mukaan tällaisessa kiusaamistavassa voi kyse voi olla esimerkiksi siitä, että nuoret ovat seurustelleet ja lähettelleet seurustelusuhteensa aikana toisilleen seksuaalissävyytteisiä kuvia itsestään ja kun heidän suhteensa on päättynyt riitaan, kuvia on alettu jakamaan ulkopuolisille kiusaamis- ja vahingoittamistarkoituksessa. Rikosuhripäivystyksen mukaan nettikiusaaminen tapahtuu yleensä anonyymisti tai väärää nimeä käyttäen ja on tavallisinta nimenomaan nuorten keskuudessa (Rikosuhripäivystys).

Haastatteluissa ilmeni, että koska kiusaamistapaukset vaihtelevat paljon, myös niistä kirjattujen rikosnimikkeiden skaala vaihtelee paljon. Kiusaamistapauksista kirjattujen rikosten rikosnimikkeet vaihtelevat tapauksittain, mutta yleensä niistä kuitenkin kirjataan asianomistajarikoksia kuten lieviä pahoinpitelyjä, kunnianloukkauksia tai laittomia uhkauksia. Äärimmillään kiusaamistapaus saattaa lähennellä tai täyttää jopa törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön.

Siitä huolimatta, että poliisin tietoon tullut kiusaamistapaus täyttää usein jonkun rikosnimikkeen, se ei välttämättä aina täytä rikoksen tunnusmerkistöä. Kiusaamiseen liittyvät teot ovat rikoksen tunnusmerkistöjen kannalta useimmiten lieviä eivätkä välttämättä täytä minäkään rikoksen tunnusmerkistöä. Asiaan vaikuttaa myös se, että kiusaamisen kokeminen on hyvin yksilöllistä ja riippuu siitä, miten kukakin kiusaamisen kokee ja siihen reagoi. Myös sillä saattaa olla merkitystä, tuleeko kiusaamisesta tieto poliisille suoraan ulkopuolisen ja objektiivisen havainnon perusteella esimerkiksi opettajan havaintona vai ilmoittaako kiusatuksi tullut lapsi asiasta esimerkiksi vanhemmalleen, joka lapsen ilmoittaman perusteella

sitten ilmoittaa asiasta poliisille. A huomauttikin, että mikäli ilmoituksessa on lapsen kertoma välissä, saattaa ilmoituksen sisältö muuttua ja värittyä.

9.4 Haasteet kiusaamistapausten selvittämisessä

”...musta tuntuu et monesti kiusaamistapauksissa nuoret on sopinu jo sen asian. Ne vanhemmat on vaan niin helvetin vihasii toisillee, et siin jää monesti se niinku et vanhemmat ei halua sopii. Ku mä kysyn lapsilta, nii ne on saattanu koulussa jo nää asiat sopia, et eihän meil oo mitää, et me ollaa jo Mikon kaa sovittu tää, mutta vanhemmat on ihan vitun käärmeissään ja vaatii vaatii vaatii...” (A 2020.)

Haastatteluissa tuli ilmi, että Ankkuritiimiin kuuluvien nuorisotyöntekijöiden osa-aikainen toiminta loi muun tiimin toiminnalle haasteita. Nuorisotyön sovittaminen Ankkuritiimin toimintaan koettiin hankalaksi, koska nuorisotyöntekijöiden osa-aikaisuuden vuoksi nuorisotyön läsnäolon sovittaminen muiden Ankkuritiimissä toimivien viranomaisten toimiin, kuten puhutuksiin, vaati aikataulujen sovittamista yhteen.

Huonona asiana pidettiin myös sitä, ettei Päijät-Hämeen Ankkuritiimin kokoonpanoon kuulunut psykiatrista sairaanhoitajaa. Psykiatrinen sairaanhoitaja saattaisi olla tarpeen kiusaamistapausten selvittämisessä, sillä kiusaajan toiminnan taustalla saattaa mahdollisesti olla joskus jokin psykologinen syy, jonka suhteen ammattiosaaminen ja tietotaito löytyisi pikemminkin psykiatriselta sairaanhoitajalta kuin poliisilta. Myös C koki, että psykiatriselle sairaanhoitajalle olisi merkittävä tarve, koska kiusaamisen syitä ja sen aiheuttamia seurauksia ovat osittain päihteet ja mielenterveydelliset häiriöt. C:n mukaan tavoite olisikin saada psykiatrinen sairaanhoitaja osaksi Ankkuritiimiä.

Myös pitkään jatkuneen kiusaamistapausten selvittäminen saattaa olla haastavaa ja työlästä. Pitkään jatkuneessa kiusaamistapauksessa poliisin on haastavaa selvittää pitkältä aikaväliltä yksittäisiä tapahtumia ja saada selvitystä ja näyttöä niistä. Joissain kiusaamistapauksissa ristiriitaiseksi koettiin se, että nuoret ovat jo saattaneet sopia tapahtumista, mutta nuorten vanhemmat vaativat silti asian selvittämistä ja ovat riidoissa keskenään.

C:n mielestä suurin haaste kiusaamistapausten selvittämisessä on kiusaamistapausten monimuotoisuus ja rikoslain sovittaminen kiusaamiseen. Hänen mielestään rikosprosessi soveltuu muutenkin todella huonosti kiusaamistapausten ratkaisemiseen, sillä kiusaamisen taustalla on kyse enemmän tai vähemmän osallisten kypsymättömyys ja ymmärryksen puute.

10. JOHTOPÄÄTÖKSET

Yksi opinnäytetyöni tutkimuskysymyksistä oli, miten Päijät-Hämeen Ankkuritiimin poliisi selvittää tietoonsa tulleita kiusaamistapauksia.

Haastatteluissa ilmeni, että Päijät-Hämeen Ankkuritiimin toiminta on verrattain lyhyen aikavälin sisällä muuttunut ja todennäköisesti jatkaa muuttumistaan. Iso muutos Ankkuritiimin toimintaan on ollut se, että poikkeuksia lukuun ottamatta kaikki yli 13-vuotiaiden, mutta alle 18-vuotiaiden jutut, ohjataan Ankkuritiimille hoidettavaksi. Muutoksen myötä poliisitoiminta Ankkuritiimissä on myös muuttunut tutkintapainotteisemmaksi.

Yleisesti ottaen Ankkuritiimi selvittää kaikki peruskoulujen oppilaiden väliset kiusaamistapaukset, joista tehdään poliisille ilmoitus. Tutkimustulosteni mukaan tieto kiusaamisesta tulee poliisille koulusta ja kiusatun vanhempien ilmoittamana. Koulun ja vanhempien lisäksi kiusaamistapauksista saattaa tulla ilmoitus myös lastensuojelusta tai psykologilta tai kiusaaminen saattaa paljastua jonkun toisen rikoksen tutkinnan yhteydessä. Haastatteluiden perusteella jäi mielikuva, että haastateltavat mielsivät oppilashuollon toimijat, kuten koulukuraattorit ja terveydenhoitajat osaksi koulun henkilökuntaa. Yleensä kuitenkin opetus- toimii järjestää oppilashuollon yhdessä sosiaali- ja terveystoimen kanssa. Näin ollen oppilashuolto ei kuulu koulun henkilökuntaan vaan sosiaali- ja terveystoimen henkilöstöön.

Tutkimukseni mukaan kiusaamistapausten selvittäminen poliisissa riippuu tapaukseen liittyvistä seikoista. Alle 15-vuotiaiden kiusaajien osalta poliisin tosiasialliset puuttumiskeinot jäävät vähäisiksi, koska alle 15-vuotiasta ei voida pitää rikosoikeudellisesti vastuussa teostaan. Alle 15-vuotiaiden rikolliseen tekoon epäiltyjen osalta poliisi voi puhuttaa osallisia ja ohjata asiaa eteenpäin sovitteluun. Muut viranomaiset, joiden harteille kiusaamistapaus jää, ovat sosiaalityö, nuorisotyö tai koulu.

Mikäli kiusaamistapauksessa on rikoksesta epäiltyä yli 15-vuotias, noudattelee poliisitoiminta tutkimukseni tuloksien mukaan pitkälti normaalia esitutkintaa, josta on säädetty esitutkintalaissa. Tällöin poliisi selvittää tapaukseen liittyvät seikat kuulemalla osallisia ja silminnäkijöitä ja keräämällä näyttöä epäilystä rikoksesta.

Hain tutkimuksessani myös vastauksia siihen, millaisia poliisin tietoon tulevat kiusaamistapaukset ovat. Tutkimustulosteni mukaan poliisin tietoon tuleva koulukiusaaminen on vaihtelevaa. Se, täyttääkö kiusaaminen rikoksen tunnusmerkistön, on tapauskohtaista. Yksi haastattelemani poliisi oli sitä mieltä, että kiusaaminen täyttää useimmiten jonkun rikoksen tunnusmerkistön, kun taas toinen haastattelemani poliisi oli sitä mieltä, ettei kiusaaminen

useimmiten täytä rikoksen tunnusmerkistöä. Kiusaamisesta poliisi kuitenkin kirjaa pääsääntöisesti lieviä rikosnimikkeitä kuten lieviä pahoinpitelyjä tai kunnianloukkauksia, mutta ääritapauksissa kiusaamisesta saatetaan kirjata esimerkiksi törkeä pahoinpitely. Kiusaamista tapahtuu nykyään paljon myös sosiaalisessa mediassa esimerkiksi kuvia levittämällä.

Kuten monessa muussakin poliisin tehtävässä, myös Ankkuritiimissä toimivan poliisin tehtävässä tärkeässä osassa on viranomaisyhteistyö. Kiusaamistapauksien selvittämisessä poliisi hyödyntää mm. Ankkuritiimiin kuuluvaa sosiaalityöntekijää sekä nuorisotyöntekijöitä. Ankkuritiimiin kuuluvien viranomaisten lisäksi poliisi toimii yhteistyössä kaikkien tarkoituksenmukaisten tahojen ja viranomaisten, esimerkiksi koulujen, erilaisten järjestöjen sekä seurakuntien kanssa. Viranomaisten hyödyntäminen on aina tapauskohtaista, mutta lähtökohtaisesti poliisin rooli on viranomaisyhteistyön keskiössä.

Tutkimustulosteni mukaan kiusaamistapauksien selvittämisessä haasteina oli mm. nuorisotyöntekijöiden pirstaleinen työosuus Ankkuritiimissä, mikä aiheutti ongelmia aikataulujen yhteensovittamisessa. Tutkimustulosteni mukaan myös psykiatrisen sairaanhoitajan puuttuminen Ankkuritiimin kokoonpanosta koettiin ongelmalliseksi. Toisinaan kiusaamistapauksen selvittämisessä saattaa olla haasteena, että kiusaamista on jatkunut jo pidemmän aikaa. Pitkään jatkuneen kiusaamisen selvittäminen saattaa olla poliisin osalta työlästä ja yksittäisistä teoista voi olla vaikeaa saada näyttöä. Kiusaamisen aiheuttamien psyykkisten vammojen osoittaminen saattaa olla myös haastavaa. Poliisityön kannalta peruskoulujen oppilaiden välisissä kiusaamistapauksissa haasteena voi olla myös se, ettei kiusaaminen täytä rikoksen tunnusmerkistöä tai osalliset ovat alle 15-vuotiaita, jolloin poliisin puuttumiskeinot jäävät vähäisiksi.

11. POHDINTA

Opinnäytetyöni tavoite oli saada kuva siitä, miten Ankkuripoliisi selvittää peruskoulujen oppilaiden välisiä kiusaamistapauksia, millaisia kiusaamistapaukset ovat, miten poliisi hyödyntää muita viranomaisia kiusaamistapausten selvittämisessä ja millaisia haasteita kiusaamistapausten selvittämiseen liittyy.

Ennen tutkimustani minulla oli hypoteesi siitä, millaisia tuloksia tutkimukseltani saisin. Ilmeni, että tutkimukseni tulokset vastasivat pitkälti oletuksiani. Oletin ennen tutkimustani, että kiusaaminen olisi monimuotoinen ilmiö, joten se, miten poliisi selvittää tietoonsa

tulleita kiusaamistapauksia, olisi täysin tapauskohtaista. Oletin, että poliisin osalta arvioitavaksi tulisivat kiusaamiseen liittyvät yksittäiset teot ja niiden arvioiminen rikoksina. Oletin myös, että poliisin toimenpiteiden kannalta olisi merkitystä etenkin sillä, olisivatko osalliset yli 15-vuotiaita vai alle 15-vuotiaita. Oletin myös, että muita viranomaisia hyödynnettäisiin kiusaamistapauksien selvittämisessä tapauskohtaisesti.

Haasteena koin tutkimuksessani haastattelemieni poliisien vähäisen määrän. Hirsjärven mukaan tutkimuksessa haastateltavien määrä riippuu tutkimuksen tarkoituksesta. Hirsjärven mukaan tutkimuksessa pitäisi haastatella niin monta henkilöä kuin on välttämätöntä, jotta saisi tutkimuksen kannalta tarvittavan tiedon. (Hirsjärvi & Hurme, 58.) Haastateltavien henkilöiden vähäisestä lukumäärästä huolimatta onnistuin mielestäni tutkimuksessani saamaan vastaukset asettamiini tutkimuskysymyksiin, joten näin ollen haastattelin mielestäni tarpeeksi monta henkilöä.

En olisi myöskään voinut saada enempää tietoa tutkimuksessani, koska olin rajannut aiheeni koskemaan nimenomaan Päijät-Hämeen Ankkuritiimin poliisitoimintaa ja haastattelin kaikki ne henkilöt, joilta oli saatavilla aiheen kannalta laadukkainta tietoa eli Päijät-Hämeen Ankkuritiimissä tällä hetkellä työskentelevät poliisit sekä Ankkuritiimin tutkinnanjohtajan.

11.1 Tutkimuksen luotettavuus

Hirsjärven ja Hurmeen mukaan haastatteluaineiston laatu, käsittely ja analysointi vaikuttavat tutkimuksen luotettavuuteen. Parantaakseni tekemieni teemahaastatteluiden laatua tein tekemieni haastatteluiden litteroinnit välittömästi haastatteluiden jälkeen. Haastatteluaineistoni oli mielestäni muutenkin laadukas, koska haastattelin kaikki ne henkilöt, joita tarkoitukseni olikin haastatella. Haastatteluiden äänitteet olivat myös virheettömiä ja toteutin kummankin haastattelun litteroinnin ja analysoinnin samalla tavalla. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 185.)

Tutkimuksen luotettavuuteen vaikuttaa myös tutkimuksen reliabiliteetti ja validiteetti. Tutkimuksen reliabiliteetillä tarkoitetaan toistettavuutta. Toistettavuus voidaan määritellä kolmella eri tavalla: tutkittaessa samaa henkilöä saadaan kahteen kertaan sama tulos, kaksi tutkijaa päätyvät samanlaiseen lopputulokseen ja kahdella rinnakkaisella tutkimusmetodilla saadaan sama tulos. (Hirsjärvi & Hurme 2015, 186.)

Validiteetillä tarkoitetaan tutkimuksen pätevyyttä. Pätevyyden arviointiin vaikuttavat tutkimuksen tuloksien ja niistä tehtyjen päätelmien oikeellisuus. Pätevyyttä heikentävät

esimerkiksi tutkijan esittämät väärät kysymykset. Jos laadullisen tutkimuksen tavoite ei ole suoraviivaisesti kuvata todellisuutta, pätevyydellä tarkoitetaan kuitenkin pikemminkin uskottavuutta ja vakuuttavuutta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Ottaen huomioon, että saamani aineisto pohjautui ainoastaan kolmen henkilön antamiin haastatteluihin, olivat heidän antamansa vastauksetkin osittain hyvinkin erilaisia. Kahdesta teemahaastattelusta saamani vastaukset olivat erilaisia siitäkin huolimatta, että käytin kummassakin samaa haastattelulomaketta (Liite 1). Osasin kuitenkin odottaa erilaisia vastauksia, koska kummatkin haastateltavat antoivat vastauksiaan omien kokemusten, mielipiteiden ja näkemyksiensä perusteella. Teemahaastattelut olivat muutenkin rentoja ja keskustelunomaisia tilanteita, joissa haastattelulomake toimi ainoastaan ohjaavana runkona ja muistilistana.

Myöskin toteuttamani sähköpostihaastattelun vastaukset olivat osittain erilaisia teemahaastatteluiden vastauksiin verrattuna. Tähän vaikutti se, että sähköpostihaastattelun antoi tutkinnanjohtaja, kun taas teemahaastattelut toteutettiin rikoskonstaapeleille. Sähköpostihaastattelussa käyttämäni kysymyslomake (Liite 3) oli myös erilainen, kuin mitä käytin teemahaastatteluissa (Liite 1).

Mielestäni kuitenkin haastattelin tutkimukseni kannalta olennaisimmat henkilöt ja osasin kysyä heiltä oikeat kysymykset saadakseni vastauksia tutkimuskysymyksiini. Haastateltavien vähäisen määrän sekä heidän antamien vaihtelevien vastauksien vuoksi tutkimukseni tuloksia ei voida mielestäni täysin yleistää. Tuloksia ei voida yleistää myöskään siksi, että poliisin toiminta kiusaamistapausten selvittämisessä on saamieni tuloksien mukaan laitokssittain ja paikkakunnittain ainakin osittain erilaista. Tutkimukseni tuloksien mukaan Ankkuritoiminta on Päijät-Hämeessä muuttunut lyhyessä ajassa paljon ja tulee todennäköisesti jatkamaan muutostaan. Näin ollen tutkimukseni tuloksia ei välttämättä pystytä toistamaan tulevaisuudessa, mikäli ankkuritoiminnassa muutetaan toimintatapoja kiusaamistapausten selvittämisessä.

12. LÄHTEET

- Boucht, Johan & Frände, Dan 2019: Suomen rikosoikeus. Rikosoikeuden yleisen oppien perusteet. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 29. 2. uudistettu painos. Tampere, PunaMusta Oy. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/227728/Oppikirjoja%2029_LR.pdf?sequence=2&isAllowed=y. Luettu 5.4.2020.
- Hamarus, Päivi 2012: Haukku haavan tekee. Jyväskylä, PS-kustannus.
- Harjulan Setlementti ry: Sovittelu. Luettavissa: <https://harjulan.fi/tyoikaiset/sovittelu/>. Luettu 5.4.2020.
- Helminen, Klaus; Fredman, Markku; Kanerva, Janne; Tolvanen, Matti & Viitanen, Marko 2014: Esitutkinta ja pakkokeinot. 5. uudistettu painos. Alma Talent Oy ja tekijät.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2015: Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. 2. painos. Helsinki, Gaudeamus
- Hämeen poliisilaitoksen Ankkuritiimit. Päijät-Hämeen Ankkuritiimi. Luettavissa: <https://www.poliisi.fi/hame/ankkuri>. Luettu 5.4.2020.
- Hämeen poliisilaitos. Luettavissa: <https://www.poliisi.fi/hame>. Luettu 5.4.2020.
- Jääskeläinen, Antti 2017. Toimivaltajärjestelmä.
- Kivivuori, Janne 2009: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94. Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus: Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta. Helsinki. Luettavissa: https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152521/94_nuorten_syrj_ytyminen.pdf?seque. Luettu 5.4.2020.
- Kivivuori, Janne 2013: Rikollisuuden syyt. 2. uudistettu painos. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Nemo.
- Knuuttinen, Suvi 2018: Kiusaamisen jälkiseuraukset: Entisten kiusattujen kokemuksia kiusaamisen pitkäaikaisista vaikutuksista. Pro Gradu -tutkielma. Luettavissa: <http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201805101751.pdf>. Luettu 9.5.2020.
- Kärnä, Antti; Voeten, Marinus; Poskiparta, Elisa & Salmivalli, Christina 2010: Vulnerable Children in Varying Classroom Contexts Bystanders' Behaviors Moderate the Effects of Risk Factors on Victimization. Merrill-Palmer Quarterly.
- Laakkonen, Tapio 2016: Koulukiusaamiskierre katkeaa sovittelussa - "Kiusaajan vanhemmat suhtautuvat yleensä rakentavasti". Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-9172809>. Luettu 5.4.2020
- Lahden kaupunki: Lahti info. Luettavissa: <https://www.lahti.fi/tietoa-lahdesta/Lahti-info>. Luettu 10.4.2020.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2017: Mitä kiusaaminen on? Luettavissa: <https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/mita-kiusaaminen-on/>. Luettu 10.4.2020.
- Oikeusministeriö: Jos joudut rikoksen uhriksi. Rikosasian käsittelyn vaiheet. Esitutkinta. Luettavissa: <https://oikeus.fi/fi/index/esitteet/josjoudutrikoksenuhriksi/rikosasiankasittelynvaiheet.html>. Luettu 5.4.2020.
- Oikeusministeriö 2019: Pakkokeinot. Luettavissa: <https://oikeus.fi/tuomioistuimet/karajaoikeudet/fi/index/rikosasiat/pakkokeinot.html>. Luettu 26.4.2020.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö: Kiusaamisen muodot. Luettavissa: http://www.kivakoulu.fi/kiusaamisen_muodot. Luettu 5.4.2020.
- Paloviita, Puro & Talvitie, Meri 2019: Uusi kännykkäsovellus Tellonym on lisännyt kiusaamista: "Kiinnijäämisen mahdollisuus on käytännössä olematon". Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10754580>. Luettu 9.5.2020.
- Päijät-Hämeen liitto: Tietoa maakunnasta. Luettavissa: <https://paijat-hame.fi/>. Luettu 5.4.2020.
- Rantaeskola, Satu; Halme, Kimmo; Kortesalmi, Leo; Lönnroth, Kaarle; Parviainen, Johanna; Saukoniemi, Teemu & Springare, Sanna 2014: Esitutkintalaki – kommentaari. Tampere, Juvenes Print. Luettavissa:

https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86666/Oppikirjoja_21_esitutkintalaki_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 5.4.2020.

Rantaeskola, Satu; Halme, Kimmo; Kortesalmi, Leo; Lönnroth, Kaarle; Parviainen, Johanna; Saukoniemi, Teemu & Springare, Sanna. 2014: Pakkokeinolaki – kommentaari. Tampere, Juvenes Print. Luettavissa: https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/86689/Oppikirjoja_22_pakkokeinolaki_WEB.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 26.4.2020.

Rantala, Rami; Ruuska, Kirsti & Potila, Pauliina 2014. Rikoslain yleisistä opeista. Luentomoniste 2014.

Rautiainen, Riikka 2017: Koulukiusaaminen päättyy sovitteluun harvoin ja liian myöhään – ”Silloinkin tänne tullaan poliisin ohjaamana”. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-9515724>. Luettu 13.4.2020.

Rikoksantorjuntaneuvosto: Ankkuri. tausta. Luettavissa: <https://rikoksantorjunta.fi/ankkuri>. Luettu 5.4.2020.

Rikoksantorjuntaneuvosto: Rikostorjunnan kustannukset ja hyödyt. Luettavissa: <https://rikoksantorjunta.fi/rikkollisuuden-kustannukset>. Luettu 5.4.2020.

Rikosuhripäivystys: Ohjeita sovittelua harkitsevalle. Luettavissa: <https://www.riku.fi/oppaat-ja-ohjeet/ohjeita-sovittelua-harkitsevalle>. Luettu 5.4.2020.

Rikosuhripäivystys: Koulukiusaaminen satuttaa ja voi vaikeuttaa elämää vielä aikuisena. Luettavissa: <https://www.riku.fi/erilaisia-rikoksia/koulukiusaaminen/>. Luettu 19.4.2020.

Rikosuhripäivystys: Turvaohjeita nettiin. Luettavissa: <https://www.riku.fi/oppaat-ja-ohjeet/turvaohjeita-nettiin/>. Luettu 13.5.2020.

Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006: KVALIMOT – menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Strukturoitu ja puolistrukturoitu haastattelu. Luettavissa: https://www.fsd.tuni.fi/metelmaopetus/kvali/L6_3_3.html. Luettu 10.5.2020.

Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006: KVALIMOT – menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Validiteetti. Luettavissa: https://www.fsd.tuni.fi/metelmaopetus/kvali/L3_3_1.html. Luettu 10.5.2020.

Salmivalli, Christina 2010: Koulukiusaamiseen puuttuminen. 2. uudistettu painos. Jyväskylä, PS-kustannus.

Sisäministeriö 2012: Turvallisempi huominen. Sisäisen turvallisuuden Ohjelma. Sisäministeriön julkaisuja 2012:26. Luettavissa: http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79434/sm_262012.pdf?sequence=1&isAllowed=y Luettu 5.4.2020.

Sisäasiainministeriö 2013: Ankkuri-malli viranomaisyhteistyössä. Sisäisen turvallisuuden ohjelman toimenpiteen 24 toimeenpano ale 18-vuotiaiden rikoksen tekijöiden rikoskierteen ehkäisemiseen. Sisäministeriön julkaisuja 2013. Luettavissa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79022/Ankkuri-malli%20moniviranomaisyhteisty%c3%b6ss%c3%a4.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Luettu 27.3.2020.

Sisäministeriö 2019: Ankkuritoiminnan käsikirja. Moniammatillinen yhteistyö nuorten hyvinvoinnin edistämiseen ja rikosten ennaltaehkäisemiseen. Sisäministeriön julkaisuja 2019:16. Luettavissa: https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/161483/SM_16_19_Ankkuritoiminnan_kasikirja.pdf?sequence=4&isAllowed=y. Luettu 5.4.2020.

Sisäministeriö 2019: ENSKA Poliisin ennalta estävän työn strategia 2019–2023. Sisäministeriön julkaisuja 2019:3. Luettavissa: <https://intermin.fi/documents/1410869/4024872/Poliisin+ennalta+est%C3%A4v%C3%A4n+ty%C3%B6n+strategia+2019-2023.pdf/ae0d1f5-8fc9-fac6-1e60-68c0374e296f/Poliisin+ennalta+est%C3%A4v%C3%A4n+ty%C3%B6n+strategia+2019-2023.pdf.pdf>. Luettu 19.4.2020.

Sisäministeriö, Poliisihallitus & Itä-Suomen yliopisto 2019: Ankkuritoiminta alueittain. Luettavissa: <https://ankkuritoiminta.fi/ankkuritoiminta-eri-poliisilaitoksilla>. Luettu 20.4.2020.

Schönberg, Kalle 2019: Koulut ottivat kovat keinot käyttöön - pahimmat kiusaajat ohjataan nyt poliisille: ”Näitä on selvitelty aivan liikaa koulun sisällä”. Luettavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-10942926>. Luettu 5.4.2020.

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019: Kouluterveyskysely 2017 ja 2019. Aluevertailu, perusopetus 4. ja 5. luokka, 2017 ja 2019. Luettavissa: https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk4/summary_aluevertailu2?alue_0=87869&alue_0=235597&alue_0=235780&alue_0=235885&alue_0=235976&alue_0=235955&alue_0=235679&alue_0=235592&alue_0=235959&alue_0=235649&alue_0=235866&alue_0=235939&alue_0=235794&alue_0=235875&alue_0=235918&alue_0=235998&alue_0=236127&alue_0=235658&alue_0=235602&alue_0=235598&mittarit_0=199799&mittarit_1=199350&mittarit_2=199888&vuosi_0=v2017&sukupuoli_0=143993#. Luettu 9.5.2020

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos 2019: Kouluterveyskysely 2017 ja 2019. Koko maa, perusopetus 4. ja 5. luokka, 2017 ja 2019. Luettavissa: https://sampo.thl.fi/pivot/prod/fi/ktk/ktk4/summary_perustulokset2?alue_0=87869&mittarit_0=199799&mittarit_1=200101&mittarit_2=187203&vuosi_0=v2017#. Luettu 9.5.2020.

Tilastokeskus 2019: Liitetaulukko1: Peruskoulun oppilaat ja päättötodistuksen saaneet maakunnittain 2019. Luettavissa: http://www.stat.fi/til/pop/2019/pop_2019_2019-11-14_tau_001_fi.html. Luettu 9.5.2020.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018: Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Uudistettu laitos. Helsinki, Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Varpula, Timo 2020: Puuttumiskeinot ja tiedonhankinta perusopetuksen kohteista. Opetusluento Lahden poliisiasemalla.

13. LIITTEET

13.1 Liite 1

Teemahaastattelukysymykset:

PÄIJÄT-HÄMEEN ANKKURITIIMIN TOIMINTA

Millainen on Päijät-Hämeen Ankkuritiimin kokoonpano?

Millaisten toimijoiden tai sidosryhmien kanssa Ankkuritiimi tekee yhteistyötä?

Mitkä ovat poliisin tehtäviä Ankkuritiimissä?

Millaiset ominaisuudet ovat tärkeitä Ankkuritiimissä toimivalla poliisilla?

Mitä erityistä on Päijät-Hämeen Ankkuritiimissä ja sen toiminnassa?

Millaisia haasteita Ankkuritiimin toiminnassa on?

KIUSAAMISTAPAUSTEN TULEMINEN POLIISIN TIETOON

Millaisia kiusaamistapauksia poliisin tietoon tulee?

Millaisia rikosnimikkeitä kiusaamistapaukset pitävät sisällään?

Tulevatko kaikki kiusaamistapaukset Ankkuritiimille?

KIUSAAMISTAPAUSTEN SELVITTÄMINEN JA TUTKIMINEN

Miten kiusaamistapausten selvittäminen ja tutkiminen Ankkuritiimissä etenee?

Millaisia vaihtoehtoja kiusaamistapausten selvittämiseksi Ankkuritiimissä on?

Mitkä tekijät vaikuttavat kiusaamistapausten selvittämiseen?

Minkälaisissa kiusaamistapauksissa aloitetaan esitutkinta?

Miten poliisi kerää näyttöä kiusaamistapausten selvittämisessä?

Millaisia haasteita kiusaamistapausten selvittämisessä on?

MUIDEN VIRANOMAISTEN TOIMINTA KIUSAAMISTAPAUKSISSA

Millaista yhteistyötä muiden Ankkuritiimissä toimivien viranomaisten kanssa tehdään kiusaamistapauksissa?

Hyödynnetäänkö kiusaamistapauksissa muita viranomaisia, toimijoita tai sidosryhmiä?

Mikä on EET -tiimin osuus kiusaamistapauksissa?

13.2 Liite 2

Sähköpostihaastattelun saatekirje:

Hyvä vastaanottaja

Opiskelen Tampereen Poliisiammattikorkeakoulussa. Opinnäytetyöni aihe on Poliisitoiminta Päijät-Hämeen Ankkuritiimissä peruskoulujen oppilaiden välisissä kiusaamistapauksissa. Tutkimukseni tarkoitus on selvittää, miten poliisi selvittää tietoonsa tulleita kiusaamistapauksia, millaisia poliisin tietoon tulleet kiusaamistapaukset ovat, millaisia haasteita kiusaamistapausten selvittämisessä on ja miten poliisi hyödyntää muita Ankkuritiimin viranomaisia tai Ankkuritiimin ulkopuolisia viranomaisia kiusaamistapausten selvittämisessä.

Toteutan opinnäytteeni tekemällä haastatteluita ja kutsun teidät osallistumaan sähköpostihaastatteluun. Osallistuminen merkitsee oheisen kyselylomakkeen täyttämistä ja palauttamista. Osallistuminen sähköpostihaastatteluun on vapaaehtoista ja luottamuksellista.

Olen ainut henkilö, joka käsittelee antamianne vastauksia ja käsittelen niitä nimettöminä ja ehdottaman luottamuksellisesti. Mikäli suostutte sähköpostihaastatteluun, pyydän, että palautatte oheisen kyselylomakkeen täytettynä 4.5.2020 mennessä sähköpostiosoitteeseeni.

Opinnäytetyö tullaan julkaisemaan Internetissä osoitteessa www.theseus.fi.

ystävällisin terveisin,

Taneli Pohjansalo

13.3 Liite 3

Kyselylomake:

1. Miten poliisi selvittää tietoonsa tulleita peruskoulujen oppilaiden välisiä kiusaamistapauksia?
2. Millaisia poliisin tietoon tulleet kiusaamistapaukset ovat?
3. Millaisia haasteita kiusaamistapausten selvittämisessä on?
4. Miten poliisi hyödyntää Ankkuritiimin muita viranomaisia tai Ankkuritiimin ulkopuolisia viranomaisia kiusaamistapausten selvittämisessä?